



фото О. Цецяури

СРІБНЯКИ — ХОДОВА УКРАЇНСЬКА ВАЛЮТА?

ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

Розумні люди давно сформулювали просту життєву закономірність: народ (нація) завжди має таких правителів (відповідно — і таке життя), на яких заслуговує. Але народ уперто не вірить в такі очевидні істини. Він, знай собі, страждає, обурюється, звинувачує, знов страждає, знов обурюється, знов звинувачує, і так без кінця — второпаним шляхом по зачарованому гемонському колу. Перш ніж повести мову про тих, кого саме звинувачує народ, я б наслідилась дати простеньке визначення цього поняття для потреб повсякденного вжитку: народ — це всі ті, хто внизу, на найнижчій і, відповідно, найширшій сходинці соціального устрою. Хто нібито нічого не визначає, від кого нічого не залежить, хто цілком у владі сильних світу цього. Тобто, народ — це сукупність маленьких людей. Кожна людина, звісно, — маленька і навіть мізерна. Але численна сукупність маленьких може обернутись добрячою спромогою. Однак ця колосальна сила й енергія чомусь в історії показувала себе завжди з найгіршого боку: сліпі криваві бунти, революції, погроми... Якось так не вдається нікому позитивному приборати до рук і скерувати в конструктивне русло ту сумарну енергію безлічі "маленьких". Зате як який диктатор з'явиться на горизонті, вони тут як тут: крушать і нищать усе на своєму шляху, будуючи диктаторам піраміди та імперії. Якщо нема диктатора, то будь-яка інша влада для народу — ворог номер один. На неї легко й без сумнівів можна покласти вину за будь-які прикроші й катаклізми — як загальні, так і свої власні. Звісно, влада ніколи бездоганною, тим паче — кришталево чистою, не буває. Бо й на горі, як і внизу, ті ж самі маленькі й мізерні, які, що б не зробили, то або на свою маленьку шкурну користь, або на користь свого господаря, що, зрештою, те саме. Але те, що внизу видається маленькою та цілком вибачливою вадою (за яку, до того ж, людина постійно розплачується), яка отруєє життя хіба що кіль-

ком домочадцям, нагорі обертається катастрофічними для нації злочинами. Внизу маленька людина спокійно вкрала з сусіднього поля мішок зерна. І спробуй їй нагадати: мовляв, у Біблії ж сказано: "не кради", — вона одразу праведно обуриться і тицьне пальцем у тих, хто нагорі, — мовляв, а ти бачиш, скільки там крадуть, які мільйони-мільярди присвоюють? А мені що ж — із голоду тут здохнути тим часом? Така логіка будь-який гріх відпускає краще за святого. Гріхи можновладців виправдовують маленьких у їхніх власних очах і позбавляють будь-яких докорів сумління, а отже, й відповідальності за своє власне життя. Кажуть — риба гниє з голови, і це правильно, бо ж голова дає приклад поведінки для всіх, хто нижче. Але насправді процес гниття починається у внутрішньому світі окремої людини, звісно ж, маленької, звісно ж, мізерної: великими люди бувають надто рідко. Із сумарної гнилизни маленьких складається гнилість суспільства. Та задушлива атмосфера, яка глушить і не дає ні пророцтв, ні вирости найменшим пагонам гідності, честі, благородства. А отже, звідки взятися гарному пристойному життю? В такій атмосфері все гниє і розкладається, нічого не зростає.

Так, але це ж ви тепер обираєте собі владу. Це ж через ваші руки пройшов кожен із тих, хто нагорі, отримав ваше благословення, хіба не так? Ні, переконувати в цьому народ — марна й невдячна справа. Він ніколи, ні за яких обставин не відчуває вини. Він ніколи ні за що не відповідає. Він — мученик, він бідний і знедолений. А тут іще завжди поряд інтелігенти, патріоти, віддані служителі народу — завжди готові поспівчувати, по голівці народ погладити, посваритись пальцем на поганих дядів, що гноблять бідний народ.

А тим часом погані дяді, знаючи, що от на черзі нова акція, коли народ мусить вийти на сцену й зіграти свою роль, себто обрати собі правителів, вдягнуть маски щедрих благодійників, зійдуть у натовп і почнуть розсівати зі жмені срібняки. Сріб-

няки!.. Який глибокий символ, вічний, невичерпний. Як він пасує до нашого життя. Люди добрі, невже ви не бачите, невже ви не чуєте: в гаманці чи не в кожній маленькій людині дзвенить хоч один срібнячок, хоч один — та прилип до пальців. Це найходовіша українська валюта.

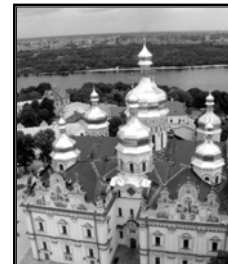
Хочу трошки поміркувати про цей біблійний символ: бачу в ньому образ, спроможний відкрити очі на деякі важливі речі громадянам нашої країни (до слова, громадянин — це маленька людина, яка взяла на себе відповідальність за своє життя, тобто, автоматично перестала бути маленькою).

Срібняками було заплачено за зраду Христа. Власне, зрада вже відбувалась у всенародному масштабі, вона ж захопила всіх апостолів. Треба було цю зраду лише підтвердити очевидним символом: підійти до Христа й поцілувати його (уособлена підлість: поцілунок, який посилає на Хрест, поцілунок Юди). І саме за цю роль — оприятити зраду всіх, було заплачено Юді невелику суму срібняками. Ну, відносно невелику. Бо ж будь-які гроші для кого — мізер, а для кого — ціле багатство. Леся Українка в драмі "На полі крові" показує, що Юда зміг за ті срібняки купити собі чималеньке поле. І все ж найсуттєвіше тут те, що це — саме срібняки, а не золото чи дорогоцінні камені (хоч могли ж йому замість тридцяти срібняків заплатити одну чи дві, за тодішнім курсом, золоті монети), напівдорогоцінний метал, дорогоцінність для плебей, для маленьких, але не велика цінність взагалі. Маленьку людину купити можна недорого. І найперше тому, що вона відучена цінувати те, що має в житті найбільшу вагу: честь, гідність, совість.

Я завжди помічаю, не знаючи ніяких обставин, коли якась людина починає відпрацьовувати срібняки. Хочу цим спостереженням поділитися з усіма: може, зменшиться трохи бажаних отримувати платню цією валютою.

Закінчення на с. 5

Сьогодні в номері:



"Пропала грамота"-2

стор. 2



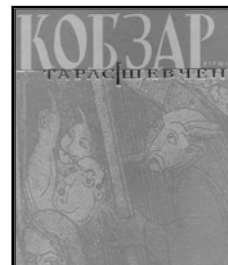
Нічیه радіо?

стор. 4—5



Авторитетна думка

стор. 6



Обереги рідного слова

стор. 8—9



Клуб актриси Лариси

стор. 11—12



Студений плин любові...

стор. 13



Рогозяний капелюшок

стор. 14



Вилікувати годинник...

стор. 15



ЦЕНТРВИБОРЧКОМ ЗАТВЕРДИВ КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ПРЕЗИДЕНТА-2004

Відповідно до плану, партії і блоки повинні висунути кандидатів на посаду Президента з 4 до 27 липня включно.

До 1 серпня включно кандидат на посаду Президента або уповноважений представник повинні подати документи в Центрвиборчком для реєстрації кандидата, а до 3 серпня включно повинна бути подана повторна заява з виправленнями, якщо такі будуть потрібні.

Відповідно до плану, реєстрація кандидатів на посаду Президента закінчується 6 серпня включно, а до 11 серпня включно в газетах "Голос України" і "Урядовий кур'єр" повинен бути опублікований перелік кандидатів у Президенти.

Передвиборна агітація за кандидатів у Президенти починається наступного дня після реєстрації кандидата на посаду Президента Центрвиборчкомом і закінчується о 24 годині 29 жовтня.

План передбачає, що з 16 жовтня починається поширення інформації про результати опитування громадської думки про кандидатів на посаду Президента.

Голосування на виборах Президента пройде 31 жовтня з 8 ранку до 20 вечора.

Результати виборів Президента повинні бути визначені до 10 листопада включно, щойнообраний Президент повинен вступити на свою посаду до 13 грудня.

Календарний план також установлює терміни складання загального списку виборців, публікації розцінок на вартість ефірного часу, відкриття та закриття рахунків виборчих фондів кандидатів у Президенти тощо.

Вибори Президента заплановані на 31 жовтня цього року.

Інформ. сайту: <http://uv.ukranews.com>

ПРО ЦЕ ГОВОРЯТЬ

Нагадаємо, що спочатку в грудні минулого року в нелегітимний спосіб вони були проголосовані нібито 276 підписами народних обранців, підписами, яких до сьогодні ніхто не бачив. 8 квітня, незважаючи на шалений тиск Адміністрації Президента, за законопроект під номером 4105 було подано 294 голоси (для прийняття потрібні 300). Після провалу конституційного перевороту влада вигадала інший варіант. Раніше було внесено фактично ідентичний попередньому проект під номером 4180: їхня тотожність була визнана Конституційним Судом. Згідно Конституції, у разі неприйняття законопроекту про внесення змін до Основного Закону, повертатися до розгляду цього проекту можна не раніше, ніж за рік. Але попри це положення та

РЕГІОНИ

Громадськості й політичному владі нав'язує думку, що на Закарпатті змагаються виключно дві політичні сили — СДПУ(о) та "Наша Україна". Тим часом народний депутат України комуніст Іван Мігоч із парламентської трибуни відкрито заявив, що його земляків відверто втягують в інформаційні війни. Крім неприховано провладних ЗМІ, останнім часом на Закарпатті поширюються газети від сумнівних засновників. Спрямованість цих видань важко пов'язати з гуманними та демократичними цілями. Серед них — "Вісник", "Вісті тижня", "Євроміст", "Молодь" та інші. Газети фінансуються фондами, спонсорами та приватними підприємцями, а фактично прислужуються виконавчій владі, представники якої

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ДЕРИБАН

Протягом останніх півроку влада вже втретє намагається повернутися до законопроектів, якими передбачається зміна Основного Закону в бік збільшення повноважень парламенту. Усе це робиться з метою зменшити вагу президентської посади та забезпечити майбутнє політичне існування Леоніда Кучми у якості прем'єра.

попередження Ради Європи про те, що зміни в Конституцію можуть бути внесені після президентських виборів, у сесійний зал без фактичного обговорення було знову внесено багатостраждальний проект змін до Конституції. І цього разу він набрав ті ж самі 276 голосів — "за" голосували всі фракції більшості, комуністи та соціалісти, "проти" були "Наша Україна", БЮТ, "Центр" та позафракційні. Таким чином, у влади зараз іще гірше становище — при грудневому голосуванні 276 голосів набрано без участі соціалістів. Оптимістом залишається виключно ко-

ординатор неіснуючої більшості Степан Гавриш, який впевнений, що восени напередодні виборів наберуться 300 голосів.

Слід підкреслити, що вступ цього законопроекту в дію передбачається не в 2006 році, а зразу ж після прийняття. Все більше поширюються серед політичного чутки про те, що прем'єром планується призначити Л. Кучму, а єдиним кандидатом у президенти від влади — спікера В. Литвина. А для цього, вірогідніше за все, звільнять із посади "антикризового менеджера" В. Медведчука, який викликає роздратування й у про-

президентських сил. Залишить-ся біля розбитого корита й нинішній прем'єр В. Янукович. А ось чи будуть голосувати восени за цю реформу фракції СДПУ(о) та "Регіони України", — залишається під великим питанням.

Але є ще один варіант — третій термін президентства нині діючого гаранта Конституції. Уже третього липня починається реєстрація кандидатів у президенти, тому за місяць ми дізнаємося — піде на третій термін Леонід Кучма чи справді відмовився від нього.

Ірина КОЛЯКА

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ПО-ЗАКАРПАТСЬКИ

Після побиття депутатів та після інших неподобств під час тепер уже всесвітньовідомих виборів у Мукачевому, тут розгортається нова битва — за свідомість виборців.

"добровільно-примусово" залучають на згадану пресу кошти від бізнесменів і навіть бюджетних установ. Наприклад, від Великоберезнянського райвідділу освіти вимагали перерахувати тисячу гривень до "Фонду підтримки науки Закарпаття" (керівником якого є рідний брат губернатора Різак). Згідно з інформацією нардепа Мігоча, цей фонд "годує" проєсдеківську газету "Світлогляд". Таким чином влада "видює" чимало коштів від підприємців на нібито культурні заходи, хоча насправді всі вони витрачаються на інформаційну експансію та зомбування закарпатців.

Переважно, це — газети "Кіле-ри". Розповсюджуються безкоштовно, без згоди та бажання громадян потрапляють до їхніх поштових скриньок, нав'язуючи читачам гасла СДПУ(о) та паплюжачи її політичних суперників. На прикладі згаданих газет можна вивчати, якими є "темники" в дії. Матеріали сфабриковані в стінах держадміністрації Закарпаття, відтак тиражуються в офіційних виданнях.

Тим часом в області безпідставно забороняються опозиційні засоби масової інформації, обмежується їх розповсюдження через "Укрпошту", здійснюється диктат над комунальною

пресою. Журналістів залежних видань нерідко банально підкуповують, а вільних — цькують.

Один на інформаційній війні не воїн, та Іван Мігоч, член Спілки журналістів із 40-річним стажем, вирішив протидіяти негативним явищам. Верховна Рада підтримала його депутатський запит до Голови Комітету Верховної Ради з питань свободи слова М. Томенка та Голови Державного Комітету телебачення і радіомовлення України І. Чиж з приводу агресивної інформаційної політики на Закарпатті.

Ірина КОЛЯКА

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

"ПРОПАЛА ГРАМОТА" — 2

Олександр Берьозкін протягом часу, що минув, устиг стати чужим серед своїх:

— Цілий рік працювала інвентаризаційно-ревізійна комісія, з результатами якої я ніяк не міг ознайомитися. Але мені відомо — дирекція заповідника відтак звернулася до міліції, що до ченців жодних претензій не має, мовляв, усі речі повернуто. Хоча мені не зрозуміло, як дирекція списала матеріальні цінності, записані за мною. На цю тему вона зі мною спілкуватися не бажає, а міліція тричі поспіль відмовляє в порушенні кримінальної справи. Тому я змушений готувати лист до президента Росії В. Путіна і тамтешнього міністерства культури, щоб експонати з російського музею, які я отримував для реставрації на основі міждержавної угоди (між Україною та республікою Аджигей), визнали такими, що не становлять історичної та культурної цінності. Я прошу, щоб російська держава пообіцяла, що не вимагатиме від мене цих речей.

— Яка їхня реальна вартість?

— Важко сказати, бо цим речам — по дві-три тисячі років. Скажімо, в Інституті археології втрачено свинцеві листи. Всього таких у світі знайдено не більше трьох десятків. Куди поділися три "мої" листи, невідомо. З аджигейського музею зникли рідкісні бляшки з малюнком кішки. У мене на реставрації був фрагмент золотого шитва з поховання в Успенському соборі, та годі знати, де він тепер. Були й інші цінності, доволі багато. З актами про їх зникнення мене ніхто не ознайомив, і доволі дивним є те, що офіційно цього питання ніхто не порушує.

Серед питань цінностей, які Інститут археології НАН України у своєму листі від 15 квітня цього року просить повернути ДІКЗ, перелічені такі: два срібні багатоблискі браслети, бронзова маска, бронзові черпак і казанок, залізні вістря стріл. Усе це знайдено під час розкопок, що проводилися різними експедиціями. Усе це, як наголошує Олександр Берьозкін, зникло під час війни між монастирем і заповідником.

Його директор Сергій Кролевець на початку нашої розмови сказав, що війни немає:

— Наші стосунки складаються в рамках чинного законодавства, статуту заповідника й закону про свободу совісті. Єдине, що затьмарювало ці стосунки, — це питання власника майна ДІКЗ, яким є Київська міська рада. Вона, на жаль, своєчасно не вирішувала питань, які зобов'язана була вирішувати. Це призводило до штучного загострення

Конфлікт між Державним історико-культурним заповідником (ДІКЗ) "Києво-Печерська лавра" та Свято-Успенським монастирем Києво-Печерської лаври вже став історією. Нескінченною і доволі скандальною, якщо згадати події минулого року — самовільне захоплення ченцями будівлі, що належала заповіднику (про що вже повідомляло "Слово Просвіти" в числі 19 від 7—13 травня 2003 р.). Долю ДІКЗ відтоді не вирішено, ба більше — після примусового виселення з офісу у співробітника заповідника О. Берьозкіна зникли безцінні експонати, передані йому на реставрацію. Та справа не лише у зниклих раритетах.

стосунків і навіть конфліктних ситуацій. Стосовно кожної ми зверталися до власника, але відповіді, зазвичай, не отримували. Нам обіцяли допомогу, але реальних дій не було.

Стосовно ж зниклих у п. Берьозкіна експонатів, то їх, мабуть, знайдуть нескоро:

— Облік музейних предметів настільки ж контрольований, як облік грошей у Національному банку. Передача експонатів із музею у музей супроводжується багатьма документами, в тому числі й на рівні Міністерства культури. Мені невідомі випадки вільної передачі музейного предмета на реставрацію приватній особі. Через заповідник така передача не здійснювалася. Так само мені невідомо, про якусь міждержавну угоду між Україною і республікою Аджигей.

— **Тобто, Інститут археології знічев'я написав листа заповіднику?**

— Я сумніваюся, що це реальний лист.

— **Ви його не отримували?**

— Я отримав цей лист 22 квітня. Написав запит із проханням надати копії документів про передачу експонатів за трудовою угодою Берьозкіну. Відповіді досі немає. Якщо хтось щось передавав особисто Берьозкіну, — які питання до заповідника? Підстав заохочувати його в мене немає. Так само, як і ставати на бік Берьозкіна в питаннях захисту національних інтересів України від якихось зазіхань.

ЯК ПОЛІТИКИ ЛАВРУ РЯТУВАЛИ

Тема стосунків монастиря з заповідником продовжувалася, і виявилось, що вони

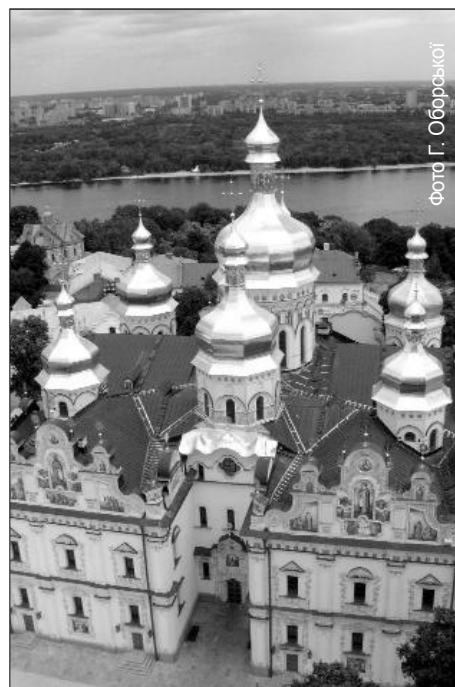


фото Г. Оборжак

складаються не зовсім у рамках чинного законодавства.

— Мені ніколи не подобалася та форма, в якій відбувалося захоплення приміщень, де були розташовані структури заповідника, — сказав Сергій Павлович. — Незалежно від того, чи підтримує хтось із політиків такі кроки. Зокрема народний депутат Петро Симоненко, який виступає за те, щоб повністю передати монастирські будівлі ДІКЗ.

Інший політик, Прем'єр-міністр Янукович, минулого року отримав від намісника Свято-Успенського монастиря Павла листа, в якому звинувачувалось заповідник і його директора у комерційній діяльності: мовляв, на території розміщені кафе й бари, які торгують алкогольними напоями, бюджетні кошти використовуються не за призначенням. Листа було написано після відомих подій минулого року, коли в приміщення ДІКЗ самовільно вселилися ченці. Лист мав наслідки для директора, якого довго і про багато що розпитували численні перевіряючі, в тому числі з КРУ, Генпрокуратури й МВС.

— Жодних порушень, у яких мене звинувачував намісник, не виявили, — підсумовує С. Кролевець.

Таких послань від монастиря з проханням "розібратися" із заповідником було декілька. Попри те, що його директор УПЦ (Російського патріархату) загалом шанує, — інакше чому б нагороджувала Сергія Павловича спочатку Орденом Нестора Літописця в 1996 р., а в 2004 р. — Орденем Іллі Муромця? Володар нагород, спілкуючись зі мною, просив "не пов'язувати цього з тим, із чим ви хочете пов'язати". Не хочу і не пов'язую.

Поспілкуватися з представниками Києво-Печерської лаври вдалося лише телефоном і віртуально. Керівник відділу оперативної інформації прес-служби Лаври Олександр Данилевський, як представився телефонний співрозмовник, повідомив, що настоятель монастиря разом із делегацією інших його керівних осіб саме вирушив до Іспанії, тож інтерв'ю мені дати не зможе. Але "тут є один монах, який у курсі справи, я зателефонував вам пізніше". Наразі п. Данилевський не зателефонував, хоча від дня нашої розмови минуло кілька тижнів. Зате надіслав мені інтерв'ю намісника, розміщене на офіційному сайті Лаври, в якому "про Берьозкіна йдеться також".

Про 55-й корпус заповідника, у якому зараз працює Олександр Павлович, владика Павло сказав, що на один із його поверхів "переселили сумновідомого Берьозкіна, що мав лабораторію з виготовлення історичних підробок". Інші коментарі не менш різкі й могли б зацікавити професійного юриста. Загалом же інтерв'ю присвячено квітневому рішенням Київради про передачу монастирєв в оренду десяти корпусів заповідника. Куди натомість подінуть працівників заповідника? Про це, здається, знає лише Бог.

Директор заповідника, тим часом, каже, що вже зараз відчувається нестача службових приміщень, у тому числі й для експозицій численних музейних предметів із фондосховища, яких "не бачили вже цілі покоління киян". У найближчому майбутньому теж навряд чи побачать. 58 депутатів Київради, здається, цим не дуже переймаються, як і долею заповідника загалом. Це, як не банально, не лише експонати та приміщення, а й люди — науковці та музейні працівники. Запитання "чи переймається Київрада інтересами держави?" в цьому випадку звучить риторично. Хоча йдеться про державу Україну.

Людмила ПУСТЕЛЬНИК



ІСТОРІЯ... З ГЕОГРАФІЄЮ

Та не з простою, фізичною (хоч і цього шановним читачам іще вислати), а з політичною та економічною. Отже, була колись велика-велика імперія, як пам'ятаєте, — "від морів до морів до країн". І розвивалась у цій імперії атомна енергетика. Бурхливо розвивалася, бо інакше не можна було — така ситуація: військово-промисловий комплекс вимагав, треба було виробляти плутоній для ядерних боєголовок та інших іграшок. Утім подібне творилося по всьому світу. І особливо ніхто не замислювався, чи такий уже безпечний, вигідний та чистий цей "побічний продукт" гонки озброєння, аж до 26 квітня 1986 року. Коли на одному новенькому енергоблоку АЕС, в одній із провінцій неосяжної імперії, трапилося... Ну, що трапилося, вже весь світ знає... Але ще до цього в цій провінції, що називалася тоді "Українська радянська соціалістична Республіка", збудували цих АЕС, як то кажуть у народі, до чорта. Концентрація атомних електростанцій на території нашої держави (в порівнянні з масштабами колишньої імперії) вражає. І все це повинно було розростатися. У 1974 році вже минуло сторіччя був розроблений проект другого енергоблоку Хмельницької АЕС, що з характерними для імперії темпами був затверджений у році 1979. У тому ж 1979 році було розроблено й проект четвертого енергоблоку Рівненської АЕС, який затвердили... (правильно, через п'ятирічку) в 1984 р. Будівництво цих двох енергоблоків потужністю по 1000 МВт розпочалося в 1985 та в знаменному для цієї галузі енергетики 1986 роках. Відповідно до проектів, які розроблялися в 70-х.

Поки велось будівництво, — вітри історії зробили свою справу. Зникла з політичних мап світу імперія, зате з'явилося півтора десятка незалежних держав, які одержали в спадок сумний залишок імперського розмаху та розвалені економіки. Але ще до 1991 року, в 1990 під тиском громадськості, якій не дуже кортіло повторення Чорнобиля, розбудова обох АЕС, а також будівництво шостого енергоблоку Запорізької АЕС і будівництво Кримської АЕС було припинено мораторієм Верховної Ради. На жаль, у 1993 році під час кризи в енергозabezпеченні та проблем із закупівлею пального (зрозуміло, економіки молодих держав, що розірвали всі союзи зв'язки та напрацьовані варіанти, та ще в умовах переходу з соціалістичної економіки до ринкової, з кризових ситуацій просто не виходили) Мінатом домігся від ВРУ скасування мораторію. Крім Кримської, відновили будівництво всіх АЕС.

Із 1993 року добудова велася за рахунок Мінатому. Але грошей на таке масштабне будівництво в Україні не вистачило. В 1995 році, згідно з Меморандумом про взаєморозуміння між Україною, Великою Британією та Європейським Союзом, було погоджено виділення України на добудову ХАЕС—РАЕС міжнародного кредиту під гарантії Уряду України. Одним із основних учасників кредитування був Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), що мав надати \$ 215 млн. як кредит на 17 років.

ЄБРР — організація досить обережна, отже, були проведені декілька оцінок економічної доцільності кредитування. В 1997 році проводила експертизу міжнародна група експертів під керівництвом американського вченого Джона Саррея, що дали категорично негативний висновок стосовно вигоди для України і взагалі для світової спільноти добувову ХАЕС—РАЕС—ЕС-4. Потім на замовлення ЄБРР іще одну експертизу проводила інша американська фірма — "Стоун & Вебстер", що визнала деяку доцільність кредитування цього проекту. Залишило це експертизу на совість "Стоун & Вебстер". Але в грудні 2000 року ЄБРР попередньо затвердив виділення кредиту й поставив Україні низку умов. У 2001 ро-

ЗНОВ ЗА РИБУ ГРОШІ?

Роздуми на тему розвитку атомної енергетики в Україні

Коли говорять про енергетику, а особливо про розвиток атомної енергетики в нашій державі, мене охоплює якесь дивне почуття. Нібито мене, як громадянина цієї країни, зараховують до психічнохворих, що мають невеличкий нахил до самогубства. Знаєте, є такі: їх рятують, рятують, а вони знову роблять своє, аж поки одного разу їх не встигнуть урятувати. Але в мене особисто із психікою все гаразд... От не можу збагнути, чому Україна, держава, яка символізує собою безпеку атомної енергетики для всього світу, з якимось патологічним прагненням іде до логічного кінця. Наприклад, для мене символом цього прагнення є давня історія з добувовою другого енергоблоку Хмельницької та четвертого енергоблоку Рівненської АЕС. Ця історія — штука дуже хитра й цікава. Якщо врахувати, що, незважаючи на всі запевнення в необхідності цього дійства, ми не маємо на це ані особливої потреби, ані зайвих коштів.

ці за результатами виконання умов рада директорів ЄБРР збиралась остаточно затвердити виділення коштів. Але 28 листопада 2001 року Україна відмовляється від західних кредитів і запрошує до фінансування Російську Федерацію. Росія від цієї пропозиції не відмовляється, і це можна зрозуміти хоча б тому, що добудова енергоблоків гарантує Росії розширення ринку збуту ядерного палива... Утім, у 2003 році, окрім російського фінансування, знову постає питання кредиту від ЄБРР. До того ж — термінового кредиту. Виділення коштів необхідне вже у червні 2003 року з тим, щоб добудову завершити в 2004-му. Далі починається найцікавіше...

ІМО З УСІХ ГОДІВНИЦЬ?

Так от, мали гарантію від Росії на фінансування добувову ХАЕС—2—РАЕС—4 (обсяги невідомі — від 44 до 660 млн. дол.) Мали готовність ЄБРР надати кредит (при виконанні деяких умов, а ще, зважає, за умов жорсткого моніторингу розподілу та використання коштів і прозорості кредитування). Більше того, з 1 січня 1998 року введено цільову тарифну надбавку на електроенергію в розмірі 10%. Тобто, 10% вартості кожної кВт/год електроенергії, що відпускається атомними електростанціями, пускається на добудову ХАЕС—2—РАЕС—4. Зважаючи на те, що АЕС виробляють майже 50% електроенергії в країні, вважайте, що добудову фінансують усі, хто споживає та оплачує електроенергію в державі. Більше того, з 1 лютого 2002 року за дорученням Президента України введено **щоденні** пріоритетні перерахування з рахунків Оптового ринку електроенергії на рахунок НАЕК "Енергоатом" для добувову ХАЕС—2—РАЕС—4 у розмірі 1 млн. 200 тис. грн. Не мало, так? У червні—липні 2003 року ще випливає на білий світ рішення випуску облігацій НАЕК "Енергоатом", за рахунок яких теж буде проводитися добудова ХАЕС—2—РАЕС—4.

То що ж це за прірва така?! Скільки ж вона коштує, — та добудова? І який ми матимемо з неї зиск?

Скільки вона коштує, — ніхто не скаже. Ще з 1995 року вартість добувову ХАЕС—2—РАЕС—4 коливалася від 722 млн. дол. до 1900 млн. дол. Коливається вона й досі. А от тепер перейдемо до зиску.

КАСТРУЛЯ ДЛЯ ГОЛОДНОГО

Чи потрібні нам нові енергоблоки на двох АЕС? Давайте прикинемо. В Україні зараз близько 52000 МВт електричних генеруючих потужностей. Навіть у зимовий період, коли споживання максимальне, використовується не більше 28000. Ефективність енергоспоживання в Україні перевищує європейське на одиницю продукції ВВП у 6—10 разів. Про ефективність тут і приблизно не можна говорити. Втрати електроенергії при транспортуванні її до споживача в деяких обленерго сягають 40% (це — при нормативних 8—10%). Про енергозбереження

можна тільки помовчати. Це для нас поки що якась метафізична категорія — вона десь є, і навіть працює, але тільки не в нас — ні на побутовому, ні на промисловому рівні.

Байка про те, що атомна енергія є найдешевшою, вже давно не витримує критики. Для прикладу візьмемо найбагатішу країну світу — Сполучені Штати Америки, де гроші такі вмійють рахувати. Отже, у США, при підрахунку вартості атомної енергії, з урахуванням усіх витрат — а це й витрати на переробку, захоронення та довічне утримання відходів, витрати на виведення блоку з експлуатації, на компенсацію шкоди навколишньому середовищу, на страхування на випадок можливої аварії і т. п., — отримали цікавий результат: 1 кВт електроенергії АЕС на 1,5 цента дорожчий, ніж 1 кВт тої, яку виробляють сучасні теплоелектростанції. Центи складають долари, долари складають десятки, сотні, тисячі, мільйони... Отака дешевизна.

Далі. За підрахунками ЄБРР, при існуючому тарифі в Україні — 1,5 цента за 1 кВт/год — кредитори своїх грошей назад не отримають ніколи. Щоб уникнути збитків, було запропоновано підвищити тариф до 2,5 цента. За такою вартістю Україна споживати енергію не може, але її з радістю буде купувати Європа. Середня вартість 1 кВт/год в Європі сьогодні 4—5 центів. До того ж, Європа, яка нині згортає свої атомні програми, потребує створення нових генеруючих потужностей. Тож, справді, — чому б не купувати порівняно дешево електроенергію в країнах, де менші вимоги до безпеки (відповідно, й витрати на них, що й обумовлює дешевизну), до того ж не мати жодних проблем із безпекою АЕС, із ядерними відходами.

Отже, той зиск, що його обіцяють наші державці від продажу нашої енергії за кордон, може обійтися нам дуже дорого. Я не кажу вже про загрозу другого Чорнобиля. Кошти, що будуть використані в майбутньому на консервацію енергоблоків, на їх модернізацію, утримання, переробку, захоронення, утримання відходів, можуть цей зиск від продажу звести нанівець.

Нарешті — у нас немає ядерного палива! Усе ядерне паливо для наших АЕС надходить з Росії. Так що, коли припустити, що в нас справді не вистачає електроенергії (хоча це й не так), то, добувовуючи два енергоблоки, ми потрапляємо в становище голодної людини, котра замість їжі купує дорогу каструлю для приготування цієї їжі, не маючи продуктів. Гарненька картина? А створення власних елементів ядерного паливного циклу в Україні потребує величезних капітальних вкладень.

А от хто матиме зиск із цього — то це Росія, яка мало того, що отримає розширення свого ринку збуту ядерного палива, то ще, надаючи кредити Україні на добудову енергоблоків, встановить додаткову залежність України від російського паливно-енергетичного комплексу, а це вже, вибачте, пряма загроза



фото Оксани Цезури

державній незалежності України. До того ж, будівництво АЕС на західних кордонах об'єднаної українсько-російської енергосистеми полегшить транзит на Захід російської електроенергії через територію України. Необхідність у транзиті просто відпадає — російську електроенергію буде споживати Східна Україна, а в рахунок спожитої буде відпускати енергія з ХАЕС—2—РАЕС—4. Красиво виходить...

ЄВРОПА БОЇТЬСЯ...

Незважаючи на дешевизну електроенергії та відсутність головного болю з експлуатацією АЕС, саме до ХАЕС—2—РАЕС—4 Європа ставиться дуже й дуже обережно. Бо вони, панове, дуже близько до європейського дому. Так, добра тенденція вносить шкідливі технології в країни "третього світу".

Але розташовувати їх на кордоні... Якось воно не дуже.

Так чого побоюється Європа, коли усе ж таки в 2003 році спромоглася терміново зробити досі відсутню оцінку впливу ХАЕС—2—РАЕС—4 на навколишнє середовище, з якої виходить, що все спокійно?

А от чого. У терміново зробленій (через численні судові позови громадських організацій до НАЕК "Енергоатом" із вимaganням припинити добудову енергоблоку) оцінці впливу на довкілля не було враховано те, що електростанції розташовані в районі карстових порожнин та тектонічних розломів. У разі збільшення навантаження можливі значні просадки ґрунтів і руйнування конструкцій АЕС. Підвищується сейсмічність ґрунтів. АЕС у зоні сейсмічної активності, та ще й з нашими вимогами до безпеки...

Зважмо ще й на той факт, що всі конструкції перебувають у стані будівництва 17—18 років. Деякі з них уже непридатні. Системи аварійного охолодження морально застаріли. До того ж, води в річках Горинь і Стир, на яких розміщені ХАЕС—2—РАЕС—4, буде недостатньо для охолодження нових реакторів. І крім цього, при охолодженні теплоносія АЕС здійснюється потужне теплове забруднення атмосфери та ближніх водоемів. Що ж до річок, то вони перетворюються просто в болото, бо навіть узимку вода в них має температуру +10 °С. А це вже призводить до глобальної зміни гідрогеологічного та гідрологічного стану в районі АЕС.

Як бачите, Європі є чого боятися. Тим паче, що проект не тільки за європейськими мірками вже дуже застарілий (використовувати в наш час розробки 70-х років — просто абсурдно), а передбачена під час добувову модернізація енергоблоку, швидше за все, неможлива у зв'язку з високим рівнем готовності об'єктів — 85%. А, наприклад, деякі модулі автоматичної системи управління технологічними процесами модернізувати просто неможливо.

І ЗНОВ ЗА РИБУ ГРОШІ...

Отака дивна твориться в нас історія. Почнеш розбиратися — заплутаєшся. І справді: то від кре-

диту ЄБРР відмовляється, то до-мовляється, то знову відмовляється, то про банкрутство НАЕК "Енергоатом" оголосять, то облігації випустять. А з російськими кредитами й узгалі невідомо: чи давали, чи не давали? Чи освоїли, чи не освоїли? І взагалі, остаточно нібито вирішили добудовувати власними силами, а ЄБРР нехай своїми грошима "хоч задавиться!" (хоча й не відмовляємось остаточно від кредиту "на модернізацію"...)...

Ясно тут тільки одне: в 2004 році енергоблоки повинні бути пущені в роботу. Чому саме цей рік став "часом Ч" для двох енергоблоків, — як хто хоче, так і розмірковує. "Темна вода во облацех..." Не хочеться навіть і припускати, що терміновий пошук грошей на добудову і введення в експлуатацію двох енергоблоків саме в цьому році почався тому, що гроші протягом року ще на щось могли здатися. Як кажуть теософи, — "усе може бути", але зайвих міфів створювати не збираюся.

Що ж стосується міфотворчості, якою нас годують, про те, що після закриття Чорнобиля в нас нестача електроенергії, то існує думка, що Україні краще було б звернутися до альтернативних джерел електроенергії. І це можливо. По-перше, це підвищення енергоефективності. За оцінками спеціалістів, до 2010 року можна заощадити 1/3 електроенергії, що використовується в українській економіці. Тільки прості виробничі процеси та виробничий контроль могли б зменшити промислове споживання електроенергії на 6,3 млрд. кВт. По-друге, модернізація промислових технологій та реконструкція працюючих в Україні теплоелектростанцій та гідроелектростанцій. Зараз жодна електростанція не працює за сучасною технологією, яка базується на високому рівні енергоефективності та низькому впливу на довкілля. Втім, усі електростанції мають потенціал, щоб після модернізації збільшити потужність, поліпшити енергоефективність, розв'язати проблеми з відходами та продовжити термін служби більше ніж на 20 років (зауважимо, що строк експлуатації АЕС — 30 років, на тридцятьому році вже необхідна консервація, виведення з ладу, демонтаж і поховання). Крім того, модернізація скоротила б споживання імпортованої нафти та газу.

По-третє, є таке поняття, як вітроенергетика. За оцінками Українського інституту електродинаміки, в Україні можливо виробляти до 30 мільярдів кВт/год. у рік, використовуючи енергію вітру. Це сорок відсотків електроенергії, що її нині виробляють в Україні атомні електростанції. А ще згадаймо сонячну енергію, геотермальну, енергію біомаси. В усіх напрямках є цікаві розробки. І про це можна ще писати й писати... Але чогось в Україні — не до цих проблем....

Радміла КОРЖ



«ВЗРОСЛОЕ РАДИО «ШАНСОН»

НА СЛУХУ

Абстрагуватися від усіх справ і цілісний день, точніше, десять із половиною годин, слухати «Взрослое радио «Шансон» мені довелося вперше. Для того, хто не є фанатиком, це не так просто.

«Взрослое радио «Шансон» (106 FM) періодично чую в маршрутках. Утім, цілісне та об'єктивне враження міг дати тільки тривалий моніторинг із щохвилинною фіксацією: пісні (цитати, що відображають зміст), програми, інформаційні блоки, рекламні й розважальні заставки та інше. Тож 2 червня 2004 року я став просто фанатичним слухачем «Взрослого радио «Шансон» із 7.00 до 10.09, з 11.00 до 15.09 і з 17.30 до 21.07 год.

І перший висновок стосувався саме назви радіоканалу. На відміну від офіційного інтернет-сайту цієї FM-станції (до речі, з березня 2004 року не поповнювався, окрім мініповідомлення про часове розширення ранкового шоу «Подзарядка») та різних інформаційних джерел, де фігурує ця станція, — в «озвучених», рекламних заставках радіомовлення станції фігурує вже не «Взрослое радио «Шансон», а просто «Взрослое радио». З іншого боку, дистанціювання від «Шансона» (окрема радіостанція на 101,9 FM) не змінило формату мовлення, орієнтованого на музичний напрямок шансон. Суть і головні ознаки цього жанру, схоже, досі (радіостанція існує близько трьох із половиною років) остаточно не визначив ніхто.

«Мы поем городские романсы, а не блатные песни», — заявив переможець останнього фестивалю «Песни, спетые вместе» Богдан Ластівка. Між іншим, цей щорічний фестиваль — ексклюзивна PR-акція «Взрослого радио» і його директора Андрія Карпія, спрямована на тиражування молодих зірок шансону в Україні. Якщо ж говорити про «метрів» жанру, постійно присутніх в ефірі, то це — Михайло Шелег, Михайло Круг, Михайло Шуфутинський («король російського шансона»), Олександр Маршал, Олександр Розенбаум, Олександр Лесников, Гарик Кричевський, «Лесоповал», Слава Медяник. Зрозуміло, що вони до українського продукту не мають жодного відношення. Натомість, зміст і стиль їхніх пісень різноманітний. Крім того, ефір наповнює звичайна російська «попса», що розтягує жанр шансону й формат «Взрослого радио» до невизначених меж: Долина, Апіна, Кірколов, Алегрова, Кучин, «Кабриолет», Верка Сердючка, Пугачова, Басков, Буланова... Про тематичний діапазон «міських романсів» частково говорять їхні назви: «А Галочка у вас балованная» (гурт «Балаган Лимитед»), «Не стреляйте, братва» («Воровайки»), «Про Папиросочку» (Андрій Алюшкін), «Спецназ» (Аріна Крамар), «Гулянка» (Верка Сердючка), «Шофера» (Віка Циганова), «Братва, не стреляйте друг в друга» (Євгеній Кемеровський), «В таверне» (Іван Кучин), «Владимирский централ» (Михайло Круг), «Шоферская» (Михайло Шелег).

На початку кожної години, окрім 20-ї, протягом 4—6 хвилин подається практично єдиний українськомовний інформаційний продукт — новини. У першій половині дня Юрко Лисенко (готував і читав інформаційну добірку) почав із «підсумків подій минулого дня», далі — стандартне «Оперативно та об'єктивно на «Дорослому радио» — новини щогодини», а також «Спортивні новини» й «Неполітичні новини». Вже підсумком подій по-

Продовжуємо тему, розпочату в попередньому числі «Слова Просвіти»: яку культуру культивує радіо в Україні?



Така по-сучасному облаштована студія — в Україні, наразі, трапляється нечасто

точного дня завершувала інформаційний блок Наталка Зварич. Стосовно наповненості новин, моніторинг виявив 60% інформації з міжнародного життя: Ірак, теракти, цикавинки (в Тунісі — конкурс краси котів і собак, у В'єтнамі роздаватимуть вітаміни А, щоб в'єтнамці стали вищими), вибори, зустрічі та заяви керівників держав.

У новинах про внутрішнє життя країни переважає соціально-економічна інформація (у Запоріжжі підвищилися ціни на транспорт, у Харкові діти захворіли на дизентерію, на буковинському весіллі отруїлися 32 особи...). Політично домінували в повідомленнях Віктор Янукович і уряд (4 рази), Леонід Кучма (двічі), Юлія Тимошенко (двічі — про притягнення до кримінальної відповідальності), Олександр Мороз (один раз — проект конституційної реформи).

Окрім новин і пісень, ефір наповнюють інформаційно-розважальні, ігрові, гумористичні, інтерактивні програми: «Утреннее шоу «Подзарядка» (до 11 год.), «Астрологические байки» (7.20, 19.20 год., тривалість — 3—4 хвилини), «В этот день» (8.20 — 8.23 год.), «Да-шоу» (8.30—8.33 год.), «Синий воробей» (8.48—8.50 год., 17.48—17.49 год.), «Даю наводку» (7.30—7.33 год.), «Ведомости по-киевски» (9.12—9.19 год., 13.12—13.19 год., 18.12—18.17 год.), «Взрослые забавы» (9.30—9.37 год.), «Афишка» (11.30—11.33 год.), «КПЗ» («Концерт по заявкам»: 12.00—13.00 год., 20.00—21.00 год.), «У всех на ушах» (в кінці кожної години), «ФОН» («Факты: Очевидное, невероятное»: 15.20—15.22 год.).

Жодної серйозної аналітичної чи публіцистичної програми в ефірі немає. По суті, рівень розважальних програм — для «пацанів з вулиць». «Подзарядка» наповнюють тільки рекламні слогани-заставочки на зразок: «Хорош спать — айда подзарядиться!». «Астрологические байки» радять: «Девы, не ешьте на завтрак тяжелой пищи... Весы, не пробуйте избавиться от вредных привычек...». В ігровій програмі «Да-шоу» головне для слухача-учасника — не вимовити слова «да» (можна — «так»), відповідаючи на запитання ведучого. «Синий воробей» розкаже вам такі анекдоти: «У Бориса Моисеева родился сын. — Да ты что?! А я даже не слышал, что он был беременным». Або ж: «У вас «Рондо» есть? — Нет. — А что-то сблизилось? — Только презервативы!». Розіграші слухачів пропонують «Ведомости по-киевски», рекламуючи

торговельну марку «Біленька». Наприклад, телефонує ведучий програми до іменинника-гінеколога і в-а-ля Сердюччиному стилі невиліковного суржика каже: «Я хочу тоже стать, как Вы — гинекологом. Мама говорила: всегда руки в тепле будут... Там, где турсператор отдыхает, гинеколог работает...»

У формі «запитання—відповідь» побудовані програми «Даю наводку», «Взрослые забавы» і «ФОН». «КПЗ» — це повідомлення на пейджер (52 копійки за 12 секунд без ПДВ), що стосуються привітань когось із чимось і замовлень пісень. Загалом за час моніторингу в ефірі вийшло близько 30 повідомлень на пейджер, озвучено менше 20 замовлень пісень (дві телефонні заявки слухачів).

Як правило, двічі на годину (на 40-й і 50-й хвилині) в ефірі — рекламні блоки; в середньому по 3—4 рекламні повідомлення. Реклами українською мовою — близько 50% від усієї. Окрім того, мову «Прогнозу погоди» (на 45-й хвилині майже кожної години) визначає ді-джеї. Із чотирьох присутніх в ефірі ді-джеїв — Євгенія Жигуна, Наталки Полякової, Леоніда Аксьонова й Альони Волинець — лише Наталка Полякова говорила українською.

Окремими елементами формату «Взрослого радио» є заставки з класичних радянських фільмів (до 10 секунд), анонси й саморекламні слогани, а також гумористично-афористичні заставки (в середньому дві на годину). Рівень останніх відповідає змісту і стилю шансону: «На боях без правил победил дагестанский спортсмен и его шестеро друзей», «Не храни все яйца в одной штанине», «Бывают дни, когда опустишь руки, а кто-то тихо скажет: «Хенде хох!», «Не понимаю твоей любви к летчикам, мне больше по душе моряки. — Подумаешь, с моряком нельзя залететь», «Жители Красноярска спрашивают: можно ли считать мусульманами тех, кто никогда в жизни не ел свинины?»...

Але повернімося до пісень, що складають понад 60% ефірного часу впродовж нашого моніторингу. Із 125-ти почутих пісень лише одна (!) українськомовна — на замовлення слухача (композиція «Друг», «Океан Ельзи» — 12.48). Цікаво, що ми о 20.10 також зателефонували в так званий «Контакт-центр», намагаючись замовити пісню Руслани, але там замість того, щоб оперативно зафіксувати замовлення (все ж 52 копійки за 12

секунд розмови) гралися у словесний пінг-понг: «А что, «Взрослое радио» ставит украинские песни? А Вы постоянно слушаете «Взрослое радио»? Наверно, у них нет Русланы в фонотеке, хорошо, я сейчас наберу Ваш заказ...» Урешті-решт, пісню так і не поставили...

Іншою рисою пісенного формату цього радіо є те, що репертуар на 80% чоловічий (виконавці — чоловіки). Ходові теми — застілля, жінки, «романтика» водійської справи, армія і війна («За Россию, за Арбат»), ностальгія за Росією з буржуазного Заходу.

Для наочнішого уявлення про стиль і зміст пісень пропонуємо цитати типових шансонових «романсів».

7.15. «У меня собачка есть не-престижная... Безпородных двое нас, вечных странников, презирают нас с тобой все заранее. Ну, а нам все равно, вместе лапу поды-мем — пусть понохают».

7.33. «Ах, Толя, Толя, Толечка, а я с другим за стоечкой. Это неустоечка — за измену, Толечка».

8.43. «Сто грамм на грудь, и все по барабану. Вот хорошо бы памятник граненому стакану... Качают нас бутылочные штормы и к берегам причалили не дают».

9.39. «Я многих женщин целовал... цветы и песни променял на кабаки и хулиганства. И даже лучшие друзья меня с улыбкой оставляли. Жизнь моя гулящая, пропащая»...

12.22. «Ну что ж ты страшная такая, страшная. Ты не накрашенная страшная и накрашенная... Я уже закончил школу, научился целоваться, все девчонки хотят со мною встречаться, но жизнь меня свела с тобой: вставная челюсть, нос кривой...»

18.08. «Едут мои кореша, а за душой ни гроша... Водила, тебя проблемами КамАЗ же затрахал... там менты... но не боятся КамАЗы, кто бы не брал на понты».

19.12. «Копи, копи копейку, набей купюрами матрац, а меня лишь телогреечка спасала от беды не раз».

19.38. «Здравствуйте, мама и папа! Шлю вам привет из Анапы!.. Море, волны, кто-то вчера утонул, а кто же сегодня пойдет ко дну?.. Замуж — ну нет, никогда! Я не вернусь никуда!»

20.33. «Есть тревога на лице, есть магния в шприце, счас она там оклемается... После десяти кубов, если ты не стал здоров, значит это недоразумение»...

ПОГЛЯД ЗБОКУ

ТОГО ДНЯ

Чого чекали радіослухачі у день спостережень — 2 червня 2004 року, крім розважально-музичних хвиль? Звичайно, чекали повідомлень, пов'язаних з актуальними подіями, — це зрозуміло, бо це, як кажуть, лежить на поверхні. Та не лише насущним дорожить і бентежить душа, а й пам'яттю. Було когось і що згадати й того дня. 2 червня народилися: Іван Сошенко — український живописець та педагог, Федір Андерс — київський інженер-конструктор у галузі дирижаблестроєвства, Юрій Тимошенко (Тарапунька) — знаменитий артист театру й кіно, народний артист України, за яким стоїть ціла епоха сатиричного відображення советської дійсності в 40—60-х роках ХХ століття. Мабуть, мало хто знає про народженого 2 червня 1930 року Петра Потічного — українського вченого, політолога, українознавця, педагога. Цікавих розповідей про цих особистостей, про їх творчий доробок і демонстрації зразків їхньої творчості, напевно, чекали радіослухачі. Не дочекалися.

Екзотичним інформаційним приводом того дня могла б бути також розповідь про відносно маловідому Республіку Сенегал, яка саме цього дня 1992 року визнала незалежність України. Цього дня десятилітній ювілей відзначала Постанова Верховної Ради України від 2.06.1994 щодо сепаратного спроби керівництва Криму фактично підняти статус автономії до рівня держави. Розповідь про цей момент випробування української влади на міцність не втратила своєї актуальності; вона могла б бути на часі ще й у зв'язку з новою етнополітичною ситуацією на півострові.

Шість років тому — 2.06.1998р., Президент України Л. Кучма видав Указ «Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти». Того ж дня відбулося чергове засідання Ради національної безпеки та оборони України. Йшлося про виконання Указу Президента від 21 січня 1998 року «Про режим жорсткого обмеження бюджетних витратів».

От би радіокоментаторам узяти й проаналізувати: як виконано і до чого привели через шість років «Заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти». Добре було б також поговорити перед мікрофоном із фахівцями про національну безпеку взагалі та про «режим жорсткого обмеження бюджетних витратів» зокрема. Також цілком слушною була б бесіда на тему, що її 2.06.2001 р. ввів у законодавче поле Президент Л. Кучма своїм Указом «Про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України...» Слушно було б подискутувати з цього приводу про повне звільнення території України від перебування на ній підрозділів інших держав.

На жаль, жодна з цих тем не стала предметом глибокого розгляду, дискусії, об'єктом зацікавленості фахівців із мікрофонної майстерності. Виняток становила хіба що 10-хвилинна передача «Історія в датах» на каналі радіо «Культура» о 15.05, у якій цікаво поінформовано про події та осіб, котрі мали пряме відношення до вирощування нашого українського дерева життя.

Життя, а не безкінечного шоу примітивних співів, які про це життя створюють викривлене уявлення.

● Олександр СОЛОНЕЦЬ

● Стефан КОСТКА



МОВА ВЛАДИ

«ЗАВЖДИ ПЕРШИЙ», ЩОБ ПОЛЮБИТИ ВЛАДУ

Перший канал Національного радіо залишається чи не єдиним, на якому переважна більшість програм — на українську тематику. І так само, як інші державні ЗМІ, це радіо не оригінальне у поширенні винятково позитивної інформації про керівників країни.

Ранкова програма «Голос Києва» (8 год. 30 хв.) укотре нагадувала аудиторії про те, як прем'єр Віктор Янукович побував у дитячому таборі відпочинку «Дніпро» й «подарував дітям комп'ютерний центр і солодощі». Чи кандидат у президенти купував подарунки за власну зарплату чи за інші кошти, — не уточнювалося. Загалом сюжет про прем'єрську любов до дітей був чи не найдовшим за тривалістю серед усіх у «Голосі Києва» (3,5 хв.). Розповідь про те, як мер столиці О. Омельченко виділив обдарованій молоді 150 стипендій, тривала менше.

У шоденних новинах звучить фраза про «так зване мукачівське питання», яке розглянув парламент. Натяк для аудиторії прозорий — якщо питання «так зване», то не дуже варто, виходить, перейматися виборами в Мукачевому.

Через якісь півгодини слухачеві знову нагадують про прем'єрський альтруїзм у «Дніпрі». Цього разу в огляді преси на радіо: автор огляду звертає увагу на відповідну публікацію в газеті «Голос України». Програма оглядає лише ті видання, які важко запідозрити у нелояльності до влади, — крім уже згаданого «Голосу України», анонсуються публікації «Дня», «Урядового кур'єра», Інтернет-газети «Pro-UA».

Новини о 9.00 ще раз згадують про В. Януковича і Л. Кучму. Через 10 хвилин — авторська програма С. Каратаєвського «Про це говорять» повідомляє, що мер Мукачова Е. Нусер пішов у відставку зі своєї посади після зустрічі з членом моніторингового комітету ПАРЄ Ханне Северінсен. Однак і словом не згадується про те, що свою причетність до мерової відставки заперечила сама п. Северінсен.

Парламентські бюджетні слухання, трансльовані по радіо, — мрія фонетиста-патолога. Віце-прем'єр М. Азаров, звертаючись до голови бюджетного комітету П. Порошенка: «Тагда слухай — ми практично не імеєм зовнішніх долгов, на сто відсотков профінансували всі витрати». І так далі. Утім, пряма трансляція з парламенту — чи не єдина можливість почути нашу владу «непричесано».

О 18.50 у новинах прозвучав сюжет про суд над суржиком, організований відомим діячем О. Донієм. Щоправда, сам Олесь, спілкуючись із журналістом, без суржику обійтися не зміг: «Українську мову зашугали певною мірою». До слова — саме на Національному радіо доволі вимогливо ставляться до чистоти мови й саме тут звучить бездоганна українська. Якою, щоправда, не поспішають перекладати російськомовну рекламу.

НОСТАЛЬГІЯ ЗА МОВОЮ

FM-СОВОК

Давня традиція — ранок у багатьох наших людей починається з радіоприймачем. Колись усі слухали Першу програму з радіоточки. А нині — з'являється все більше альтернатив, з яким звуковим супроводом прожити день. Зростаюча кількість ФМ-радіостанцій, що тісно скупчилися мало не одна на одній на невеличкому діапазоні ультракоротких хвиль, складають (особливо у великих містах) серйозну конкуренцію державному радіо. На жаль, у цій конкуренції далеко не завжди перемагає якість передач і музики. Головна особливість багатьох «ефемок» — не треба особливо вслухатися. Фонова музика, фонові розмови... В дусі часу — «щоб не перевантажувало...» Не заважає працювати або збиратися на роботу.

Крім того, більшість ФМ-радіостанцій — на один копил, вони не мають визначених стильових рамок, власного формату (що не заважає клеїти ярлик «неформату» на українську пісню). Є й такі, у яких, навпаки, — чітко окреслене музичне спрямування. Одне з них — радіо «Ностальжі». На відміну від відрізливих «шансонів», «руських» та «наших» (головна й одразу

впізнавана ознака яких — воєвоначний несмак), воно не змушує нещасного слухача-любителя музики затуляти вуха. Велику частину ефірного часу (близько 75 %) віддано пісням, і що особливо радує — не блатняку і не російській попсі. Назва радіо говорить за себе — досить якісна (переважно) поп-музика минулих років. Хоча це не означає, що звучать суцільні «архаїзми» та «анахронізми» (як може подумати ультрасучасна молодь) — трапляється й те, що звучало два-три роки тому. А крім того, добирається, в основному, класика жанру — естради, поп-музики, рок-н-ролу тощо. Репертуарним наповненням «Ностальжі» вигідно відрізняється від подібного за спрямуванням радіо «Мелодія» (воно, в основному, «ностальгує» за різноманітними зразками російської поп-музики 80-х — 90-х років). Отож, зрозуміло, на яке коло слухачів розраховане це радіо — на покоління близько 30-ти і старших, — щоб дати їм можливість згадати все те, що слухалося колись (і нині) з таким задоволенням.

Важливий момент — на «Ностальжі» практично немає набридливої ді-джейської бала-

канини. Адже «хвороба» багатьох «ефемок» — неконтрольований потік безглузких коментарів та нісенітниць. Зазвичай ця словесна злива дратує не менше, ніж низькопробна музика (коротше кажучи, радіорозмови відповідають за змістом музичному репертуару). На «Ностальжі» — інші крайнощі, там якраз слова малувано. Іноді цілу годину, крім реклами, ніщо не перериває довгого музичного полотна.

Та це не означає, що там зовсім немає передач. Зокрема зранку (з 7-ї до 10-ї) в ефірі — «За сімейними обставинами» (йде російською мовою). Принцип — простий: обирається якась тема для обговорення, до якого запрошуються й радіо-слухачі. Зрозуміло, що тему беруть життєву і нескладну, а балачки, які точаться навколо неї, подібні до звичайної розмови між приятелями. Але головне — що тут немає матюків, жаргону чи відвертого жлобства. На передачу телефонують досить освічені люди — зокрема вчителі чи випускники вузів. Наприклад, 2 червня тематика передачі була «Слово — не горобець» (про силу слова). Зачіпалися різні аспекти — про важли-

вість спілкування, плитки, образу словом, переваги мовчання тощо. Що приємно здивувало, — в розмові іноді навіть звучали цитати класиків (Сент-Екзюпері та Т. Еліота). Наявні на радіо «Ностальжі» й інформаційні випуски. Щоправда, вони маленькі — 2—4 хвилини, і їх не так багато (5 % від загального мовлення), та вони висвітлюють різноманітні події — трохи політики, трохи сенсацій, інформація, де можна відпочити в Києві, блок про моду, розповіді про різні країни, поради, як стати успішною людиною, прогноз погоди, курс валют. Протягом дня траплялися навіть передачі, які умовно можна віднести до культурологічних — «Очевидное — невероятное» (про феномен ікон, що плачуть) і «Жизнь замечательных людей» із гаслом «История без купюр» (про видатних людей, які народилися цього дня). Щоправда, відомі особистості виявилися виключно іноземними (маркіз де Сад і граф Каліостро), там не знайшлося місця для українських уславлених діячів (хоча такі, що народилися в цей день, були).

Ось така «Ностальгія». Все ніби й гаразд, особливо якщо порівнювати з іншими ФМ-радіостанціями. Багато непоганої музики, трохи інформації (не надто складної для сприйняття), відсутність жлобської «говорильні» та нав'язливої російської попси... Та є й суттєві «але». На жаль, зовсім відсутня українська музика. Протягом усього прослуховування не прозвучало жодної української пісні. Невже не маємо за чим поностальгувати? Адже в Україні народилося стільки пісень (і нашу мову, як відомо, вважають однією з найспівучіших), — а їм тут не знайшлося місця... Отож, музичний репертуар на «Ностальжі» — іншомовний (переважно англо-мовний). Російських пісень — близько 20 %. Щодо мовлення — ситуація трохи краща. Близько 30 % усіх передач веліся українською мовою (серед них — переважно інформаційні випуски). Але, знову ж таки, мовою «неформального» спілкування (розважальні програми, розмови зі слухачами) залишилася російська.

Ще трохи — і здолає справжня ностальгія за українською мовою та музикою.



фото Г. Оберської

Л. П.

Катерина ТАРЧЕВСЬКА

ЛИСТ ЧИТАЧА — ДО ДРУКУ!

Закінчення. Початок на с. 1

Срібняки — мулька валюта. Немає зовсім безсовісних людей. У якому б болоті людина не топила власної душі, а моральний закон усе одно нагадує про себе, тому й найпідліший злочинець, роблячи підлість, ховається, щоб не бачили. Ну, а якщо людина хоче бути у власних очах порядною і пристойною (таких — більшість), то їй срібняки просто пальці печуть. Така їх природа. Але ж справа зроблена, за неї заплачено. Ніби платилося звичайними грішми, аж раптом — запах від них, шурхіт якийсь не такий чи ще там щось. Муляють, словом. Що тоді робити людині, яка здійснила маленьку зраду і заробила собі на прожиток кілька срібнячків? Можна, звісно, покаятись, зізнатись привселюдно... Але хто ж на це спроможеться! Маленька людина на такі подвиги не здатна. Для неї інший шлях проторовано: вона знає, як приспати власне сумління. Вона запевняє себе, що ніякої підлості не було, що заплачено їй за роботу,

СРІБНЯКИ — ХОДОВА УКРАЇНЬСЬКА ВАЛЮТА?

яку вона б і сама хотіла зробити, без будь-якої платні. Срібняки людина відпрацьовує так сумлінно, як вона ніколи не працює за звичайну плату. Оце і є показник: раптом хтось починає рвати пупа, сам сачок сачком, а тут — чудеса працелюбства і сумлінності виявляє. Запевняю вас, перевірте, не помилитесь: пішли в хід срібнячки. Або людина, ні сіло, ні впало, зненавиділа ім'ярека такого-то. Спить і думає, як би його прижучити. А вона ж із ним ні дітей не хрестила, ні на гульки не ходила, ні спільного підприємства не засновувала. Чого б то, питається, я мав ненавидіти якусь людину, з якою особисто мої шляхи не перетиналися? Не дурить себе, такого не буває. Ненавидимо ми тільки тих, хто наступив нам на наш особистий мозоль. Усе решта — абстракції, символи, а до символів ненавидіти у людини принципово інша — теж абстрактна і зовсім іншого ґатунку... Або ще одне: ідейність і переконаність з'явилися з піною на вустах.

То ніби було людині все байдуже, а то раптом — викриває, викриває, від праведного гніву, від праведного обурення аж корчиться... Переконана: і такому срібняками заплачено.

До речі, про корчі. Для мого філологічного слуху будь-які звукові асоціації символічні. Згадала відразу популярного ведучого телепередачі «Проте». Передача ніби така собі геть опозиційна: мовляв, ви думаєте так і так, проте я не згодний. І справді: в кожній передачі ведучий із чимось таки ж не згодний. Утім, не так із чимось, як із кимось. Завжди і повсякчас, і, мабуть, серед ночі, як раптом розбудять, не згоден пан Дмитро з однією-єдиною людиною на світі — з Віктором Ющенком. Що б той не сказав — Корчинський не згоден, не згоден категорично і саркастично. От не згоден — і все! Нема для нашої країни людини більш небезпечної, як Віктор Ющенко. Якщо Дмитро Корчинський не захистить богатирськими

грудьми націю від Юценка, хана їй буде, нації, тобто. Обрав тому собі пан ведучий таку невдячну роль: що б де не сталося, звести все на Юценка, показати, що всі біди й нещастя, в нашій державі творені, — його рук справа. Часом такий невдячний матеріал трапляється, поки виведеш на Юценка, аж сорочка мокра...

Щиро й натхненно («рьяно и ретиво») відпрацьовують люди срібняки. Мультка валюта! Але ходова. Серед нас, українців, дуже ходова.

Отож, не нарікайте, маленькі люди великого народу, на своїх поганих правителів. За срібняки ще ніхто не розбагатів. А про щастя й душевний спокій, хто срібняками спокушається, взагалі забудьте.

Марія МОКЛИЦЯ, доктор філологічних наук, професор Волинського державного університету, м. Луцьк



— **Що є головним нині для Вас?**

— Моє основне місце сьогодні — це Верховна Рада України. Найголовніше — та ділянка роботи, яку я нині виконую: я перша в парламенті підняла тему трудової еміграції, наших трудових заробітчан і включилася на міжнародному рівні в цю проблему, оскільки я — член Комітету закордонних справ, голова постійної Комісії співпраці із закордонним українством, член постійної української делегації в парламентській Асамблеї ради Європи, є членом Комітету з питань міграції, народонаселення та біженців. У своєму комітеті я підготувала доповідь, яка називається так: "Трудова еміграція країн Центральної та Східної Європи". Чим важлива ця доповідь і чому, власне, я за неї взялася? Тому що 10 % усіх трудових мігрантів, які є в світі (а їх усього 67 млн.), це — українці! І для України надзвичайно важливим є те, які рекомендації будуть винесені ПАРЄ (Парламентською Асамблеєю Ради Європи) стосовно цих трудових мігрантів. Тому що це — доля наших людей! Надзвичайно важливо, щоб ці рекомендації були сприятливі: для того, щоб у національному законодавстві в рамках міжнародного права легалізувати і правово визначити статус наших громадян. Проблема трудової еміграції включає в себе багато компонентів. У першу чергу, це — економічна складова. І от що мене вразило, коли я почала аналізувати цю проблему: серед трудових мігрантів, яких тільки в Європі понад 7 млн., 70 % — жінки!

ДЕМОГРАФІЧНА КАТАСТРОФА ІДЕ ПЛІЧ-О-ПЛІЧ ІЗ ДУХОВНОЮ КРИЗОЮ

— **Просто феномен якийсь: 70 відсотків наших мігрантів — жінки!**

— Саме це мене найбільше вразило й зацікавило. Чому 70 % від загальної величезної цифри це — жінки? Це ж не просто статистика, це не просто якась абстракція — жінка... Це — чиясь мама, дочка, дружина... Українська жінка за своєю природою дуже домашня, вона генетично є стрижнем своєї сім'ї, в нашому звичаєвому праві — жінка це берегиня, оберіг родини. Які ж умови повинні скластися, щоб українські жінки масово їхали за кордон? Причина одна, і вона лежить в економічній площині, це — надзвичайно низький соціальний статус жінки в Україні.

Ми повинні шукати корені цієї проблеми і знаходити шляхи її вирішення. У наявності соціальний конфлікт, в епіцентрі якого знаходиться жінка. Всі ми — свідки демографічної катастрофи: жінка виїжджає, забирає своїх дітей, немає кому народжувати. Якщо взяти показники лише за минулий 2003 рік, населення України скоротилося на 400 тис. Вимираємо, народжуваність малесенька. Демографічна катастрофа йде пліч-о-пліч із духовною кризою. Минулого року я назвала цифру: 1 млн. соціальних сиріт. Це — сироти при живих батьках (ми не рахуємо тих дітей, які справді є сиротами)! Сьогодні ми вже підходимо до цифри 2 млн.! Наприклад, мами на заробітках за кордоном, тато списвся. Або безробітні бать-

ки в Україні деградують, а дитина не доглянута.

Це кричуща проблема, і давно вже час виходити на шлях її цивілізованого вирішення. Тому в сферу моєї діяльності входить також захист прав людини, де найбільш специфічною, найскладнішою "ланкою" є жінка. Звісно, дехто запитав: чому жінка, а не чоловік? Так, чоловікам сьогодні також надзвичайно важко. Ніхто не заперечує, що чоловік, який має бути годувальником сім'ї, часто-густо не може сьогодні забезпечити мінімальні потреби родини. Від того — депресії, пияцтво тощо. Для чоловіка ця ситуація трошки легша, чоловік вільний у цьому розумінні. Тому жінка зосередила увагу саме на жінці — як на березині, що може утримати коло себе сім'ю, захистити її, дати продовження роду й народу. У вирішенні цієї ключової

мене проблема, допоможіть!..", — ми тікаємо. Нас пограбували, ми навіть боїмося заявити в міліцію. Нас побили, ми не хочемо зв'язуватися з міліцією. Абсурд.

Необхідно міняти психологію. Править бал громадян-споживач. Що кинуть, те ми споживаємо. Ми повинні перебудуватися в творця своєї долі. А не споживати, чекати, поки хтось... Це важкий і складний процес самоусвідомлення. От над цим я працюю. Фактично, моя конкретна програма на це налаштована. Хто ми, що ми? Ми ж багаті культурою, багаті історично. І не можемо зараз скласти собі ціни. Ми себе ще не зрозуміли, не полюбили. А як зрозуміємо й полюбимо, то нам не захочеться навколо себе мати таку ситуацію. Нам захочеться свою внутрішню любов до самого себе проявити на весь світ і мати достойне життя, бо ми, справді, дійсно його заслуговуємо.

"ЧЕТВЕРТА ХВИЛЯ"

— **Розкажіть про Ваші**

ОКСАНА БІЛОЗІР:

«НАСТАВ ДОЛЕНОСНИЙ МОМЕНТ, У ЯКИЙ ПОВИННІ ВКЛЮЧИТИСЯ МИ ВСІ РАЗОМ»

проблеми полягає наша перспектива.

— **Чи не відчуваєте Ви себе бурлакою на... Дніпрі? Ви стільки набрали обов'язків... Важко тягнути?**

— Тягну на собі плакат, на якому написано: "Ми не побудуємо країни за межами своєї держави". І це також розповсюджується на поле трудової еміграції, сталої діаспори, на кожного українця, який живе в державі і повинен зрозуміти: "Якщо ми не створимо національної держави, ми — ніхто". Ми не матимемо ніякої перспективи, і це — найстрашніше, що ми можемо на свою голову втнути. На таку ідею нанизуються ті справи, які я роблю. Якщо жінка буде відчувати, що в цій державі вона себе зможе реалізувати, то вона буде народжувати дітей, а всі ми будемо мати перспективу.

Дивіться, яку ми маємо сьогодні державу. Закон, що існує зараз в Україні, каральний (тому так усі його бояться). У всьому світі закон — для того, щоб захистити людину, у нашій державі всі органи влади керуються законом тільки для того, щоб покарати людину. Ми повинні змінити цю свідомість, ми повинні сприймати, наприклад, податкову систему як таку, що допомагає правильно вести наш бізнес, розвивати його. А ми боїмося податкової, бо вона обдере, обчистить, мовляв, ми казна-що робимо.

Інші структури, скажімо, міліція. Замість того, щоб бігти до міліціонера, казати: "В

концерти в діаспорах. Але спочатку поясніть, що таке "Четверта хвиля"?"

— "Четверта хвиля" — це назва проекту. Чому він так називається? Поясню. В Україні шалені економічний геноцид, котрий вигнав із країни мільйони людей. Ми про це говорили. І це є вже четверта хвиля еміграції. Перша хвиля сталася в кінці дев'ятнадцятого століття, коли освоювалися роздавалися нові землі, і наші люди виїжджали на чужину; другу хвилю породила Перша світова війна; третю — Друга світова війна плюс політичні репресії. Зараз ми є свідками четвертої хвилі, серцевиною якої є економічна трудова еміграція. Тому ми так і назвали наш проект — "Четверта хвиля", — для того, щоб ясно було, про кого йдеться: про громадян України, які знаходяться на заробітках за кордоном. Ми вже говорили, що цим людям, у першу чергу, потрібна легалізація і захист прав у країнах перебування. Що для цього треба зробити? Об'єднатися в громадську організацію, тому що кожного окремо Україна, як держава, не знайде і, значить, людині не допоможе. І тому мої концерти мають одну мету: зібрати й згуртувати цих людей. На концертах я кажу: "Ви маєте велику силу — і як національна меншина, і як українська громада в цій країні. Тобто, ви — і внутрішній чинник, і зовнішній чинник. Для того, щоб можна було цими чинниками, як механізмами,

користуватися для захисту власних прав, ви повинні об'єднуватися у громадську організацію". На сьогоднішній день, наприклад, в Італії утворено кілька громадських організацій, які мають одну об'єднану структуру і які легалізовані. З ними можна працювати. Україна, як держава, має право вимагати, базуючись на міжнародному законодавстві, певних гарантій для своїх громадян, добиватися задоволення їхніх культурних, соціальних, політичних та інших потреб. Це — величезна справа. Ми маємо подібну картину в Іспанії. Звичайно як буває? Українці локально живуть у якійсь містечку, створюють свою громаду, але вона не легалізована, просто існують як громада — стихійно. Мій приїзд, моя роз'яснювальна робота дають їм зрозуміти, що вони повинні бути юридичною громадською організацією для того, щоб набути статус національної меншини. Їх достатня кількість, щоб такий статус мати. Сьогодні ми вже маємо федерацію українських гро-

ють державу з глибокою культурою, традиціями, звичаями. І найголовніше — держава має великий інтенс, налаштований на захист прав цих людей.

ЧАСТИНУ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ПЕРЕКРИВАЮТЬ ЗАРОБІТЧАНІ

— **Що найбільше вразило під час таких зустрічей із співвітчизниками?**

— Перше, що відбувається, ледь вони мене оточують, це — їм просто хочеться до мене доторкнутися. Перед кожним концертом я просила не вмикати світла в залі. Чому? Щоб не бачити цих людей: вони півгодини плачуть, просто ридуть — і чоловіки, й жінки, — на це не можна спокійно дивитися. Після концертів часто підходили жінки й зітхали: "Боже, в мене ж там двоє дітей..." Я дивуюся, звідки у нашої української жінки стільки милосердя, доброти й любові в серці. Залишити в Україні своїх дітей, щоб доглядати чужих. І

ред і таке інше. Ніхто з міністрів не інформує, що чималу частину соціальних потреб країни чотирма мільярдами гривень перекривають заробітчани.

— **Справді, ми постійно чуємо повідомлення уряд, що ВВП неухильно в країні зростає. Однак й життя наше летить у прірву безкінечного підвищення цін. Один тільки бензинний вибух чого вартий...**

— До того ж, країна переживає один із найтяжчих років, тому що ми наближаємося до президентських виборів. Причому, цей рік президентських виборів має змінити систему, що привела до перерозподілу капіталу і власності. Це нормальний процес, хоча така зміна дуже болюча. І зрозуміло, що в цій гонці-ломці кожен кандидат намагатиметься якомога більше витягнути позитиву або просто намалювати цей позитив. Але найкраща об'єктивна оцінка стану речей чітко проявляється у кожного з нас у своїй сім'ї. Вона правильна й адекватна тому соціальному становищу, в якому ми знаходимося. Уряд Януковича мене просто вражає тезою про стабільність. Вони говорять: "Нам потрібна в Україні стабільність". Так, їм потрібна стабільність, їх задовольняє розподіл благ, задовольняє потік фінансів, який вони мають. Але нас, звичайних українців, ця стабільність на рівні принизливої заробітної платні, принизливого соціального захисту не задовольняє. Нам ця стабільність не підходить. Нам потрібна така стабільність, у якій би ми були людьми!

— **У народі побутує думка: за кого б ми не проголосували, все одно результати виборів сфальсифікують. Мовляв, усе вже вирішено. Прокоментуйте.**

— Справді, таке є. Більше того, воно вбивається в свідомість наших громадян різними подіями: в Донецьку, в Мукачеві... Після таких подій лунають сентенції в дусі Медведчука: от бачите, кого б ви там не обирали, у нас влада сильна, як ніколи, і ми зможемо зробити те, що нам треба. Звичайно, у мене це викликає протест і породжує рішучість: після голосування я готова цілий день під тією дільницею чергувати, аби не було ніяких фальсифікацій. І кожен із нас це повинен зрозуміти, а не йти додому й не сидіти чекати, що якийсь добрий дядечко порухає нам добре. Коли ми будемо контролювати, вони побояться. У мене є одна фраза, яку я на мітингах завжди говорю: "Іхня сила — це наш страх. Наша сила — це їхній страх". Наша сила переможе тоді, коли ми масово будемо захищати свої виборчі дільниці. Кожний із нас тоді захистить свій власний вибір.

— **Як сказав Борис Олійник: "А біда наша в тому, що ми маємо багато порядних і чесних людей, які сидять у застках і не хочуть зв'язуватися з цією владою, чекаючи на правду".**

— Оце є та теза, про яку я вже говорила, — психологія споживача. Ми мусимо ставати творцями. Я так жити не хочу. Вам подобається так жити? Ні? Значить, має бути питання: "Що робити, щоб так не було?" Якщо ми своє розуміння переведемо в площину дії — ми змінимо світ навколо себе.

• **Володимир КОСКІН**



мад в Іспанії — після моїх поїздок по всій країні. У Португалії також уже легалізована українська громада.

Концерт — це засіб зібрати цих людей, вони дуже скучили за своїм мистецтвом, за піснями, для них це — святе, вони дуже боляче відчувають відсутність духовного спілкування за межами своєї держави. До речі, в Португалії приїжджав Віктор Андрійович Ющенко. Він зустрічався з Прем'єр-міністром Португалії. І, знаєте, всі португальські газети написали: "Ви уявляєте, українці не просто заробітчани, у них є велика держава, яка про них дбає, у них є політична сила, яка ними піклується". Конкретно це — "Наша Україна" і Віктор Ющенко, який вимагає захисту і створення сприятливих умов для проживання і праці наших громадян у Португалії. Крім того, українці, виявляється, велика культурна нація, вони легко збираються в 4-тисячних залах на свої шалені концерти. І в Іспанії таке було, і в Італії, тобто, українці — не просто раби чи якась сіра бездумна робоча сила, — вони представля-

доглядати так, що та чужа дитина її любить. Це величезна драма.

У нашому українському суспільстві побутує думка: а вони там, за "бугром", купу грошей заробляють. Господи, якби в нас була нормальна державна політика, яка б відкривала нам суть перебування наших людей за кордоном, їхніх важких мук і страждань, то всі ми інакше ставилися б до заробітчан — там, і до їхніх сімей — тут. А якщо ми ще подивимося, хто в нас головний інвестор в Україні, то ясно побачимо: це наші трудяги-заробітчани. Ми в комітеті порухували: в місяць понад 400 мільйонів доларів надходить в Україну. Ви помножите їх на 12 місяців і вийде 5 млрд. доларів у рік! Скажіть мені, хто в нас є ще більшим інвестором? Немає такого. Мало того, що держава викинула наших співгромадян, і вони там тяжко заробляють, страждають (перш за все, ламаються сім'ї), так ці заробітчани ще присилають і привозять кошти додому. Нам віщають: ріст ВВП, уряд Януковича веде впе-



ВИШИВАНКА — ЦЕ МОДНО!

Звичайно, пострадянське суспільство, виховане на синтетичних одностипних із намальованою вишивкою рушниках, жупанах, приклеєних оселедцях, сприймає це в штики. Краще ходити у футболках із написами "USA" чи "СССР", у гавайських літніх сорочках, китайських кросівках — словом, у всьому, аби тільки не виділятися з одностипної глобалізованої "модної" сірої маси. Етнічний одяг в Україні вже давно став музейним експонатом, на який усі показують пальцями, примовляючи: "А ось так колись одягалися українці!" А одягалися нічим не гірше за інших. І до того ж, усе було прирідним, приємним для тіла, ткалося, вишивалося з натхненням і любов'ю до того, кому це вбрання призначалося. Уявіть, які приємні враження, спогади вириваються із небуття, якщо одягнути колись вишиту матір'ю сорочку, взяти рушника, на якому багато років тому стояло молоде подружжя, вирушаючи в далеку й незвідану дорогу спільного життя.

Висновки радянських історіографів, які здебільшого виводили родовід українців із часів Козакини, для "непосвячених" склали враження, що український національний одяг, вишивка теж був створений за дуже незвичайний проміжок часу. Мовляв, жили тут слов'яни-русичі. Потім скопилися і подалися на Схід будувати великі російські міста. А на їхнє місце "впали з неба" — зі своєю культурою, солом'яними хатами, вишневими садами, мовою, пісенністю, шароварами — українці. При цьому для Руси (нависне не називатимуть її Київською, бо це теж один із радянських штампів) був створений зовсім інший візуально-історичний портрет, який мав небагато властивих українцям елементів. Ось і склався образ Руси зі всіма її російськими атрибутами, дерев'яними хатами-зрубками, воїнами у металевих шатах, староруською мовою. Тобто Русь стала "не нашою". Поряд із прищепленням

Запросили на вечорниці. Дуже хотілося побачити це дійство, бо в умовах великого, сірого, підкореного глобалізацією мегаполіса подібні заходи — велика і приємна рідкість. Щоби взяти участь у цьому заході, потрібно було вбратися в етнічний одяг. Я зупинився на вишиванці. Подумалося: "А чом би й ні?" Хоча сорочка й позичена, але гріх цим не скористатися. Чому я маю приховувати свою українськість і ховатися від когось? Хто мене зобов'язує перевдягатися десь у куцах (дехто так і робив), а не проїхати, проїтися містом у цьому вбранні? Так і зробив. Оточуючі реагували цілком нормально. Вишиванка разом із потертими джинсами мала досить сучасний і оригінальний вигляд.



українцям комплексу меншовартості, ярлика "малороса", "молодшого брата", перекинуто і значення вишивання.

Вишивати серед молоді за радянських часів стало "не модно". Дівчата вважали, що вишивати собі рушники на весілля, — це трата часу. А навіщо, якщо його можна придбати в магазині? Особливо важко дивитися, як мистецтво вишивки занепало в селі. На Західній Україні ця традиція ще жевріє. Східна, Південна й навіть Центральна Україна цю традицію здебільшого втратила. Полтавська, київська, польська вишивка стала музейним експонатом.

Прагнення до етнічного обізвано "шароварщиною". Звісно, створений у радянські часи концертний образ українців, які в гумових чоботях стрибають голака, під фонограму співають заяложені "Ти ж мене підманула...", а поза сценою знову перетворюються на сіру масу радянських людей, від-

штовхнув від себе багатьох. Але потрібно відрізнити мистецтво від цієї шароварщини, розмежувати те, що робиться від душі, і те, що зветься "показухою". З українців якраз і витравили те справжнє, витончене світовідчуття, яке вирізняло їх із-поміж інших народів. Загнали в кут, залякали і нав'язали меншовартісне псевдомистецтво.

Не секрет, що вишиванка для українців має велике значення. У скількох піснях вона оспівана! Ніхто не пам'ятає, коли виник цей вид народного мистецтва. Та можна з упевненістю сказати, що сорочка, уквітчана різнобарвними візерунками, — це не просто святковий одяг. Із давніх-давен наші пращури на вишиванках прагнули відобразити не лише велике різноманіття довколишньої флори й фауни, а й вишивали прадавні сакральні символи. Хто зна, чи мали вони вплив на того, хто їх носив, та в народі кажуть,

що такі сорочки були оберегами, мали захисні містично-магічні властивості. Усе залежало від того, що на них було зображено і чи вірила людина у чудодійні властивості вишиванки. З часом елемент стародавньої символіки у вишиванні поступово відмирав. Вишивана сорочка, як один із елементів народного вбрання, відображувала в собі світогляд, внутрішній і зовнішній світ у сприйнятті українців. А тому наявність на вишивці символики сонця, зірок, добра, кругообігу життя тощо свідчила про глибинність уявлень наших пращурів про світобудову, боротьбу добра і зла, призначення людини у цьому світі.

Якщо хтось скаже вам про те, що вишиванка вже давно відійшла в небуття — не вірте. Бо останнім часом інтерес до неї стрімко зростає. Не знаю, як у селах, та принаймні у столиці серед молоді носіння вишиванки вже стає модним,

ОБГОВОРИМО?

стильним явищем. По-перше, це підкреслення українськості, патріотизму, відданості своїй державі, по-друге, це просто оригінально. Мій знайомий, який іще недавно був простим російськомовним українцем і не звертав особливої уваги не те, що на вишиванки, а взагалі на проукраїнські налаштовану молодь, нещодавно настільки захопився національною ідеєю, що не тільки перефарбував свій дорогий велосипед у синьо-жовтий колір, а й придбав вишиванку. А потім мені давав пораду: "Якщо хочеш привернути до себе увагу дівчат — ходи по місту у вишиванці". Я був приємно здивований.

До речі, за свідченням продавців етнічного вбрання на Андріївському узвозі у Києві, останній рік-два різко підскочив попит у молоді, особливо серед хлопців, на вишивані сорочки. Поруч із тим, у столиці організуються великі дійства, концерти, ігрища за сценаріями старовинних свят, які мають на меті зацікавити молодь у самотності, глибинності, різноманітності українських народних традицій. Наприклад, на вечорниці, організовані співаком гурту "ВВ" Олегом Скрипкою, потрапити можна тільки у вишитої сорочки або іншому різновиді народного одягу.

Хочеться сподіватися, що інтерес і шана до вишиванки серед молоді, яка не піддавалася впливу радянської ідеологічної машини, зросте настільки, що цей рух поширюватиметься не тільки в межах столиці. Бо все "модне" регіони переймають із центру. А тому можна спрогнозувати, що якщо тенденція збережеться, то мода спілкуватися українською і носити вишиванку як елемент підкреслення свого патріотизму буде поширюватися. Найбільше хотілося б, аби це усвідомила сільська молодь, яка просто гине від відсутності світла попереду тунелю, хоча зв'язок покоління міг би відродити це прагнення. Адже рік складається не тільки із сірих буднів. Він вишитий червоними й чорними нитками.

● **Богдан ГДАЛЬ,**
світлина автора

НЕ ЗАБУДУ КОМСОМОЛУ

Як повідомляє офіційний сайт Президента України www.president.gov.ua, Леонід Кучма до Дня молоді привітав учасників урочистих зборів, присвячених 85-річчю Ленінської комуністичної спілки молоді України (ЛКСМУ). "Через її лави пройшли мільйони наших співгромадян, а комсомольська молодість стала невід'ємною частиною їхнього життя. По-різному можна ставитися до тієї епохи, що назавжди відійшла в минуле. По-різному можна ставитися і до комсомолу. Та незаперечним є те, що комсомольці всіх поколінь спрямовували свою енергію на добрі справи. Це — велети української індустрії, об'єкти соціальної сфери, десятки тисяч гектарів освоєних земель. Мільйони комсомольців покладали свої життя на вівтар перемоги у Великій Вітчизняній війні, рятуючи нашу країну від коричневої чуми, а в повоєнні роки піднімали з руїн народне господарство.

Комсомол справедливо називали школою життя. Адже він формував активну життєву позицію молодих людей, учив їх працювати в колективі та відповідати за доручену справу", — йдеться у привітанні глави держави.

Звісно, комсомольські молодіжні організації були невід'ємним атрибутом радянського суспільства. Та при всій повазі до людей, які входили до цих організацій, акцентування уваги молоді на комуністичному минулому не має бути пріоритетом державних посадовців. Молодь, яка не виховувалася за ідеологічними шаблонами, обернена обличчям на Захід, прихильна до розвитку громадянського суспільства, демократичних цінностей і свобод, здатна відстоювати свої національні інтереси, не сприймає таких кроків влади. За роки незалежності влада своєю бездіяльністю створила більше проблем, ніж їх було за радянських часів. Не здійснено відчужених кроків у напрямку втілення національної системи освіти, в центрі якої мало бути патріотичне виховання молоді. Хабарництво серед працівників освіти, які від недофінансування галузі та відсутності відповідальності за свої дії вдаються до цих протизаконних дій, набуло небачених масштабів. Тепер без хабаря часто неможливо отримати бюджетне місце у більшості навчальних закладів нашої держави. У свою чергу, ця тенденція сприяє тому, що обдарована молодь, яка справді прагне знань і не має належних коштів, поступається своїм місцем чадам грошовитих батьків — і отримують дипломи ті, хто й надалі торує свою дорогу не знаннями, а грошима. Однією з важливих проблем є неможливість належного працевлаштування, особливо у сільській місцевості. Молодь від безвиході співає аморальною.

Проблем у молоді багато, а тому не варто акцентувати увагу на "великому" радянському минулому і святкувати річницю організацій, що давно "канули в Лету". День молоді має бути не лише днем концертів на центральних майданах великих міст, а, насамперед, свідченням виконаної роботи. Адже, скажімо, студент не буде ситий вітаннями державних лідерів і гучними концертами. Він подякує чиновникам, якщо вони вирішать його нагальні проблеми. Та й свято відчувається тільки у великих містах. Сільська молодь залишається сам-на-сам зі своєю безвихіддю. Необхідно здійснювати кардинальні кроки в молодіжній сфері, адже молодь у майбутньому стане до державного керма і впливатиме на розвиток суспільства. Якщо все залишиться так, як є, то перспективи у держави будуть невтішними.

● **Богдан ГДАЛЬ**

МАШИНІСТИ ТА ПАСАЖИРИ...

"Це вигадка, це легенда, це міф. Я цілком із цим не погоджуюся. Ця Європа не існує насправді. Це тільки сон, який сниться. До того ж, сниться не всім, а лише обраним. Так, як сниться мені".
(Анджей Стасюк)

Ті, хто хоч раз сідав у цей потяг, не шкодували. Бо мали справу не тільки з малими містами рідної України, але й з малими містами Західної Європи. Потяг "76" — таку мав назву той східноєвропейський експрес. Стартуючи з Чернівців, перетинав Польщу і далі, далі... Чи не Берлін? Вочевидь, реального потягу вже не існує. Але що є потяг? Сплав металу, дерев'яні лавиці третього класу та шкірозамінник, або й оксамит — у вищих... Тліні. Манівцями ведуть до того, що у потяга цього,

"сімдесят шостого", головним достоїнством був не оксамит, а концепція. Тільки вчитайтесь: східноєвропейський експрес. Вже само по собі сьогодні звучить, як неймовірно. Зрештою, ніхто би й не вчитувався, якби не літератори. Незвична сполука слів мала каляний вплив на їхні творчі уми. Інакше якого дідька вони б займалися створенням літературного сайту. Так і назвали: "Потяг 76", **центральноєвропейський часопис**. За концепцією, до його електронного паротягу мали б приєднуватися літератори-пасажери за колишнім маршрутом: Чернівці, і далі, далі... Але, панове, будьмо реалістами. Як там літератори сьогодні в Чернівцях, якщо навіть есеїст Олександр Бойченко нещодавно успішно покинув ті провінційні терени. Не подумайте, що я хочу

вслід за Анджеем Бурсою повторити "мав я в дупі малі міста", ні... Я тільки про те, що минув той час, коли письменника можна було прив'язати до того чи іншого міста, а заодно й до якоїсь літературної "школи": "київської", "житомирської" чи "станіславівської". Зрештою, "Потяг 76" має ілюзю змістити цілу країну...

Нещодавно у Києво-Могилянській академії презентували третє число електронного "паротяга". Між другим та останнім номером сталося майже піврічне "депо". Простойна колія, мабуть, зумовлена "недофінансом". До позитивних змін третього числа належать новини. Їх поява подразнює честолюбні емоції. Скосиш око на колонку з новинами — і серце відпочине. Логіка без викрутасів: якщо є українські літературні новини, значить, вона, література, ди-

ПРЕЗЕНТАЦІЯ

хає. А може, й вібрує, дзвенить, б'є в тулумбаси, грається на цимбалах, бас-гітарі... Даруйте, це гурт "Перкалаба" спровокував асоціації. Його драйвові хіти слугували непоганим тлом для Юрія Андруховича та Олександра Бойченка — головних машиністів-ідеологів "Потягу 76", а заодно й ведучих мистецької акції в Могилянці. Читали тексти "пасажирів": Світлани Пиркало, Сергія Жадана, Галини Крук, Анджее Стасюка, Марціна Светліцького, Петера Зілагі, Тараса Прохаська.

Третью рейсові "Потягу 76" пасувало б резюме. Себто, його "центральноєвропейській" ідеології. Чи переконали звуки, образи, асоціації, ландшафти, реальні та уявні міста, що майбутнє наше без "центральноєвропейського" самоусвідомлення темне й безпросвітне? Мене — ні.

● **Уляна ГЛІБЧУК**



КНИГИ, ЯКІ ДІЮТЬ!



Можемо з радістю констатувати: те, чого ми кілька років поспіль доби-валися, нарешті почало здійснюватися. Названий план включає в себе не тільки книговидавництво, а й виробництво мультфільмів і кінофільмів.

Я, звичайно, зупинюся на тому, що мені ближче, — випуску книг. Отже, заплановано одинадцять назв. Шість із них уже побачили світ. Для дітей: «Українська цікава абетка», «Дитячі ігри та розваги», «Українські народні казки», довідник-порадник для молодших школярів «Виручалочка».

Середній наклад цих видань — 10 тисяч примірників. Книги видані добротно, поліграфічно якісно, з урахуванням усіх педагогічних вимог. «Українська цікава абетка» — карткова гра, літери розповинені, з кількома ілюстраціями, які допоможуть малюватимуть засвоїти ту чи іншу літеру візуально; малюнки доброзичливі, приємні, без жодно-



го натяку на агресивність. Подібних українських видань немає на українському ринку.

«Дитячі ігри та розваги» вкрай необхідні для дошкільних виховних закладів. У книзі, крім українських народних дитячих ігор, описані також ігри багатьох народів світу.

Маємо вже таку реальність, що для заповнення дозвілля нинішніх дітей вихователі користуються, на жаль, гіршими зразками того, що пропонують телевізійники. Таким чином прищеплюється не-мак, підризаються в корені вікові традиції. Глибинним національно-патріотичним змістом перейнятий довідник-порадник «Виручалочка», добре відомий учителям та учням цієї минулих випусків. Тепер ця книжка доповнена новими цікавими матеріалами, видана у твердій глянцевої папірці.

Казки люблять і діти, й дорослі. Особливо наші, українські. Рекомен-



ду читати їх усім. Інколи, повірте, вони дуже допомагають відволіктися від щоденної суєти, збагнути вікову мудрість нашого народу.

Одним із просвітанських завдань є відновлення історичної пам'яті. І хоч би скільки виходило книг, наукових розвідок, монографій, тема нашого минулого вивчатиметься не одне ще десятиліття. Над історичною тематикою сьогодні працюють не тільки професійні історики. Підтвердження цьому є книга-довідник «Опис козацької України 1649 року». Її автори — фізик Ольга Пугач і математик Сергій Коваленко (Про це видання дивися нижче). Книга чудово оформлена, проілюстрована, в ній зібрано надзвичайно цікавий довідковий матеріал про часи козацької доби.

Степан Наливайко — автор добре відомий читачам газети. У другій половині дев'яностих усі його публікації були зібрані в одну

ВІД ПЕРШОЇ ОСОБИ

За шість місяців нинішнього року у видавничому центрі «Просвіта» побачило світ декілька книг, у вихідних даних яких зазначено — «Видання здійснене відповідно до Плану комплексних заходів всебічного розвитку української мови (ВУТ «Просвіта» імені Т. Шевченка спільно з Міністерством культури й мистецтв України)».



книгу, яка вийшла у ВЦ «Просвіта» під назвою «Таємниці розкриває санскрит». У ній автор наголошував, що в цій царині нас очікує багато несподіванок і відкриттів.

Підтвердженням цього є книжка «Індоарійські таємниці України», присвячена українсько-ірансько-індійським етнічним, мовним, історичним, міфологічним, фольклорним і культурним зв'язкам. Для плану комплексних заходів всебічного розвитку української мови це видання має досить вагоме значення.

Незабаром, з дня на день, побачить світ «Кобзар» Т. Шевченка з ілюстраціями Володимира Гарбуза (дизайн Сергія Тарасенка). Також на підході до читача «Російсько-український словник термінологічної лексики» (автор Н. І. Шило), енциклопедичний словник-довідник «Україна в сло-

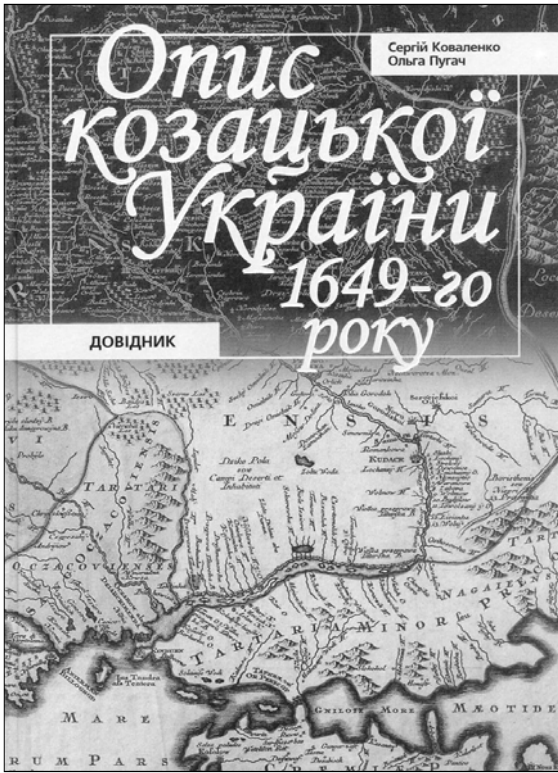
вах», «Тлумачний словник української мови», «Мала Трипільська енциклопедія». Ці видання перебувають у стадії підготовки оригінал-макетів.

Принадно хочу зазначити, що втілення в життя названого плану стало можливим завдяки клопотанням народного депутата України, голови «Просвіти» пана Павла Мовчана.

Видання, що вийшли у світ, і ті, що готуються до виходу, безкоштовно розповсюджуватимуться в бібліотечній мережі, установах культури, просвітанських осередках Секретаріату Центрального правління «Просвіти» спільно з Міністерством культури та мистецтв України.

Василь КЛИЧАК,
директор видавничого
центру «Просвіта»

ЛІТОПИС СЛАВИ ЗНАХІДКИ І ВИСНОВКИ



МАНДРІВКИ ІСТОРІЮ

хлопчаків-школярів, так і для серйозних науковців-істориків. Кожен розділ-опис полку містить дані про визначних осіб, вписаних до цього полку, а також про поселення, згадані у списках, — усе в алфавітному порядку. Для зручності користування книгою наприкінці додаються три покажчики: місць, осіб, речей, понять та подій, а також перелік креслин та малюнків. Уявляю собі, з якою радістю хтось із читачів знайде в книзі прізвище прадіда або назву рідного села...

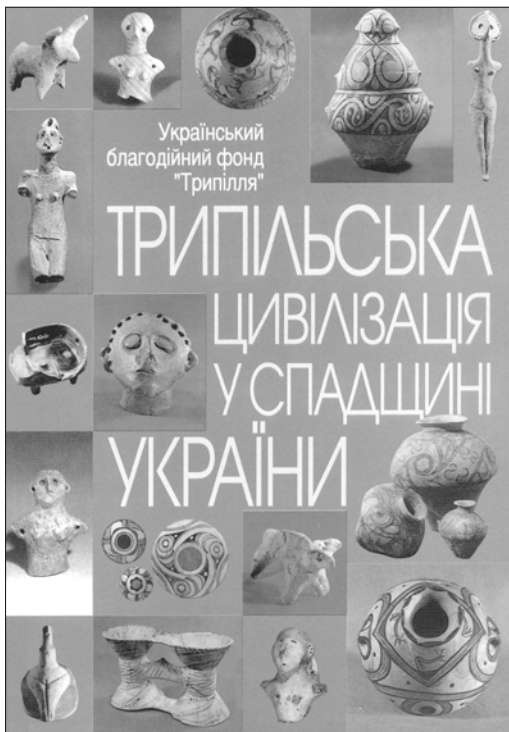
Книжку створили, використовуючи наукові джерела, двоє ентузіастів історії нашої Батьківщини, члени Всеукраїнського товариства «Просвіта» Сергій Коваленко та Ольга Пугач.

Закінчити розповідь про цю нову чудову книжку мені хотілося б цитатою з передмови до неї ж, яку написав відомий діяч нашої культури, професор, доктор філологічних наук, академік чотирьох академій Петро Кононенко: «Ознайомлення з книгою «Опис козацької України 1649-го року. Довідник» не може нікого залишити байдужим, бо одразу ж спонукає побачити в єдності минуле, сучасне і майбутнє».

Тетяна ПІВДЕННА

Збірка матеріалів науково-практичної конференції «Трипільська цивілізація у спадщині України» випущена видавничим центром «Просвіта» у 2004 році.

У цьому науковому збірнику представлені матеріали, підготовлені політичними діячами, археологами, музейними працівниками, викладачами вузів, науковцями різних галузей знань, пов'язаних із питаннями дослідження пам'яток трипільської культури (не тільки таких, як історія і теологія, а й аероархеологія, геофізика, фізико-хімічне вивчення артефактів тощо). Подано різні аспекти інтерпретації вивчення трипільських пам'яток, що велося понад 100 років, а розпочато було їх відкриттям Вікентієм В'ячеславовичем Хвойкою на рубежі позаминулого і минулого сторіч. Визначена величезна роль цих пам'яток в історико-культурній спадщині України як духовного та культурного фундаменту її історичного розвитку.



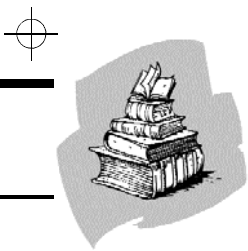
Конференція, представлена у збірнику, організована була Українським благодійним фондом «Трипілля», перша презентація якого відбулася 24 березня 2003 р. Фонд було створено групою однодумців, очоленою народним депутатом України І. О. Зайцем, в яку ввійшли народні депутати України П. М. Мовчан, В. К. Черняк, І. Р. Юхновський, головний консультант управління внутрішньої політики Адміністрації Президента України І. М. Бойко, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту пам'яток охоронних досліджень Міністерства культури і мистецтв України І. Т. Черняков, кандидат історичних наук, який і став головним редактором збірника, та інші відомі й шановані люди. Фонд створений з метою опікування культурно-історичною спадщиною сучасного суспільства та популяризацією знань про трипільську та інші древні культури, що залишили свої невмирущі сліди на українських землях. Діяльність його спрямована на створення і втілення в життя програм подальшого вивчення археологічних пам'яток трипільської та інших стародавніх культур із метою їх збереження для майбутніх поколінь, популяризацію знань із стародавньої історії нашого народу через видання книг, буклетів, путівників тощо.

Фонд «Трипілля» — гучногослий оповісник громадськості в питаннях трипільської культури. Як сказав Павло Мовчан, цитуючи Юрія Липу, «настав час «розривати домовленості істориків», бо теорії Ключевського, Соловйова та інших дослідників, що наполегливо намагалися прихилити нас до одного стовбура з нашими східними сусідами, є односторонніми й не несуть історії справжнього розвитку і прогресу».

Тож усіх, хто цікавиться тим, наскільки просулася сучасна наука у вивченні питання трипільської культури (або, як дехто вважає, цивілізації, бо археологічні знахідки поселень дають підставу робити висновки, що якась держава, хай найпримітивніша, все ж таки мала об'єднувати виробників відомих нам статуеток і горщиків), запрошуємо придбати збірник. На сьогоднішній день можна з упевненістю сказати, що жодне інше видання у світі не висвітлює цього питання так повно й різнобічно.

Людмила ІЛЬЄНКО





16 червня в Будинку літераторів відбулося нагородження лауреатів премії імені Дмитра Нитченка.

Дмитро Нитченко (літературний псевдонім Дмитра Ніценка) відомий як великий подвижник українського слова. Живучи на чужині, в Австралії, упродовж багатьох десятиліть він писав книги, рецензував, видавав і пропагував усі найвагоміші твори, що виходили українською мовою в діаспорі, а також в Україні, ще за тоталітарних часів і навіть продавав їх, щоб за виручені кошти опублікувати нові. Усе життя Дмитра Нитченка, сповнене високого патріотичного змісту, було життям для українського слова, української книги. Засновуючи премію імені великого благодійни-

ВШАНУВАЛИ ЛАУРЕАТІВ

ка, Ліга українських меценатів разом із доньками Дмитра Нитченка — Лесею Ткач (у літературі — Богуславець) та Галиною Кошарською відзначають нею активних пропагандистів української книги.

Серед лауреатів цієї славної премії вже чимало відомих людей. Премія набуває дедалі більшої популярності, й цього року було чимало достойних номінантів на неї. Традиційно, напередодні дня народження Дмитра Нитченка — 21 лютого — журі назвало нових лауреатів у п'ять.

Ними стали — з України:

Ніна ГНАТЮК, письменниця; **Анатолій ПОДОЛИННИЙ**, професор Вінницького педагогічного університету імені М. Коцюбинського;

Наталія ГРАНИЧ, директор Волинської обласної бібліотеки для дітей (м. Луцьк);

Борис ГРИВАЧЕВСЬКИЙ, політичний оглядач Національної телекомпанії України, заслужений журналіст України;

Оксана ДУНАЙСЬКА, ст. викладач Української академії дру-

карства, письменниця;

Микола КАГАРЛИЦЬКИЙ, письменник;

Василь КЛІЧАК, директор видавництва «Просвіта», письменник;

Марія ЛЮДКЕВИЧ, керівник літературної студії «Джерельце» при Львівській державній обласній бібліотеці, редактор газети «Галицьке юнацтво», письменниця;

Іван МАЛКОВИЧ, директор видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га», письменник;

Леонід ФІНКЕЛЬШТЕЙН, директор видавництва «Факт»;

ВІТАЄМО!

Олесь ШЕВЧЕНКО, головний редактор видавництва «Школа»;

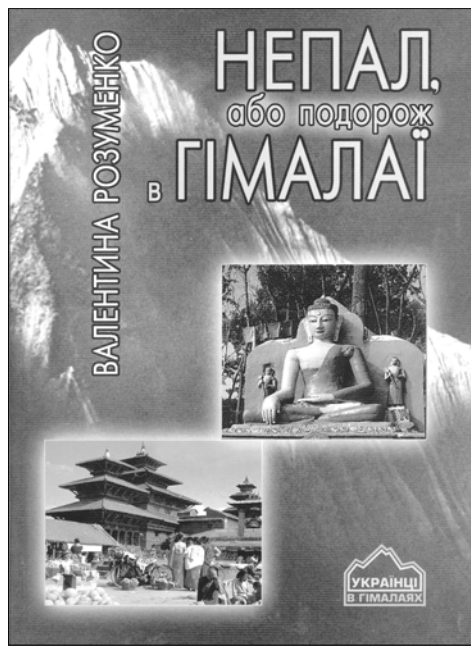
З діаспори: **Мар'ян ДАЛЬНИЙ** (Горгота), багатолітній редактор журналу «Нові дні» (Торонто, Канада);

Олексій КОНОВАЛ, публіцист, член Управи Фондації імені І. Багряного (США);

Роман КОЛІСНИК, редактор журналу «Вісті комбатанта», письменник (Торонто, Канада);

Олександр ХАРЧЕНКО, багатолітній кореспондент Радіо Канади (Торонто).

Інф.



4 червня 2004 року в Будинку вчених НАН України відбулася презентація книги Валентини Розуменко «Непал, або подорож в Гімалаї», за підтримкою народного депутата України Володимира Рябіки та Міжнарод-

ДЛЯ ШУКАЧІВ ШАМБАЛИ

ної українсько-непальської ділової спілки.

Вечір вів народний депутат першого скликання, академік Української академії наук, керівник програми «Прапор України на вершинах світу», Президент асоціації «Україна — Непал», керівник експедиції «Ама-Даблам-99», про яку розповідає автор у своїй книзі, — Іван Юрійович Валеня.

На вечорі виступали: Неля Мунич — президент Асоціації вчителів географії України, членами якої є учасники експедиції, описаної в книзі; науковий редактор книги «Непал, або подорож в Гімалаї», доктор історичних наук Микола Фролкін, що звернув увагу присутніх на значимість цього видання — першої книги про Непал українською мовою; завідувач Ельбруської медико-біологічної станції, доктор медичних наук, лауреат державної премії в галузі науки Павло Білошицький, який відзначив відвертість і точність автора в описах нещастя, які траплялися з альпіністами під час небезпечних сходжень, та специфічної психології стосунків серед прихильників цього суворого виду спорту; Володимир Козар, художник, голова Міжнародної громадської організації «Укра-

їнського реріхівського товариства», член виконкомом Міжнародної ліги захисту культури, говорив про духовне багатство незіпсованих цивілізацією мешканців Непалу, красу та велич Гімалаїв; Каяста Кришна, голова Міжнародної українсько-непальської ділової спілки, висловив подяку Валентині Розуменко за те, що вона з повагою та зацікавленістю розповіла про культуру, побут, релігію та звичаї його країни.

Слово було надано також Василю Клічаку, директору видавництва «Просвіта», де видано книгу, та іншим почесним гостям.

Звучали й музичні твори, зокрема виконав свої композиції голова партії «Повненьких жіночок та Молоденьких дідусів» Андрій Миколайчук.

У цілому, презентація цілком відповідала духу самої книжки — розповіді про подорож цивілізованої туристки до країни, де люди поділяються на варни, жінки носять сарі та мають по кілька чоловіків, де покійників сплять просто на березі річки, водою з якої надалі користуються в побуті, де вирощують бойових слонів для захисту від диких, а корів не їдять із пошани і ще багато-багато цікавого.

ЕКЗОТИКА

Хочеться відзначити ще два аспекти, на яких авторка сфокусувала читацьку увагу. Перший — складні стосунки людини та гір, переваги й небезпеки, що чагають на альпіністів. Другий — рівень духовного розвитку мешканців цієї специфічної країни, який видався нашим туристам набагато вищим, ніж у деяких співвітчизників. Люди, з-поміж яких лише 27,5 відсотка вміють читати, жінки і діти яких працюють по 12—14 годин на добу, спромоглися на таку пошану до Життя, Природи, Бога, що викликали величезну повагу в гостей. І вдячність, бо кожен гість для непальця подібний до Бога, вони навіть вітаються: «Намасте» — вітаю Бога в тобі.

Одним словом, якщо ви не наважитесь, за браком часу або матеріальної можливості, поїхати до Непалу — країни паломництва Гіппі, шукачів Шамбали і просто цікавих людей, — то розгорніть книгу Валентини Розуменко (до речі, добре люстровану), і ви дізнаєтеся про життя живої богині Кумарі, ніби на власні очі побачите буддистські пагоди і ступи, просвітлених монахів-аскетів, мальовничі непальські краєвиди, екзотичні звичаї, чарівних жінок... Скажу чесно, задоволення від читання — гарантоване.

Тетяна ПІВДЕННА

БЕЗСМЕРТНЕ ПОЧУТТЯ ЛЮБОВІ



Видавничий центр «Просвіта» випустив у світ нову книжку — збірку нарисів відомого письменника **Анатолія Михайленка**.

Тут і емоційний інформативний нарис про Кобзаря, що відкриває нам його людське обличчя, самотність поета через змалювання важких моментів його життя — таких як заслання та кохання до Ганни Закревської, що власне до неї і звертався

Тарас Шевченко: «Моя ти доле чорнобрива...»

Тут і про життя та літературну діяльність професора Максима Славінського, перекладача, журналіста, представника Центральної Ради в Тимчасовому уряді, глави дипломатичної місії УНР у Празі, а потім — в'язня НКВС, — який був першим коханцем Лесі Українки. З величезною повагою до краєпису розповідь про Софію, заради якої Стані-

З ЖИТТЯ ВІДОМИХ ЛЮДЕЙ

слав Потоцький побудував відому Уманську Софіювку. Вражаюче драматично змалювана важка доля Раїси Кириченко, справді Народної співачки.

Решта нарисів присвячена праці колег пана Анатолія — письменників і журналістів, що боролися за долю рідного письменства та Батьківщини, — хто в еміграції, в далекій Австралії, — як Дмитро Васильович Нитченко, а хто — на «теренах головліт», за умов Радянської влади, — як Олесь Терентійович Гончар, Павло Максимович Федченко, Василь Григорович Большак.

Розповімо трохи про автора. Анатолій Михайленко народився 1939 р. у с. Максимівка Карлівського району на Полтавщині. Після закінчення факультету журналістики Київського університету понад 40 років працює у пресі — публікувався у молодіжних газетах, керував редакцією прози у видавництві «Молодь», був головним редактором видавництва «Веселка», очолював популярний літературно-художній тижневик «Україна»; нині завідує відділом культури, мистецтва та літератури в газеті «Вісті центральної спілки споживчих товариств України». Прозаїк, публіцист,

член Національної спілки журналістів України, Заслужений журналіст України, лауреат Республіканської премії ім. Дмитра Нитченка та інших. Автор близько 30 книжок публіцистики та прози, книжок для дітей, трьох кіносценаріїв. Упорядник першої на материнській землі збірки художніх творів українських письменників Австралії — «Рідні голоси з далекого континенту».

Спілкуючись із Анатолієм Григоровичем, я почула цікаву розповідь про те, як створювалися деякі з цих нових нарисів.

«Мої нариси не є історичними дослідженнями — це лише погляд на один бік життя відомих людей. Більшість моїх історій про те, що залишається на Землі завдяки людському кохання. Може, почуття, про яке йдеться, не завжди мало розвиток у житті моїх видатних героїв або не було головним у їхньому житті, проте лишилися геніальні вірші Лесі, парк такої краси, що навіть зірка назвала «Софія Уманська». Ніщо на Землі не проходить безслідно — тим більше, безсмертні почуття».

Тож ми сподіваємося, що нова книжка Анатолія Михайленка принесе читачам не менше задоволення, ніж попередні, і не залишить їхні серця байдужими.

Т. П.

«КОБЗАР» — ЗАВЖДИ СУЧАСНА КНИГА

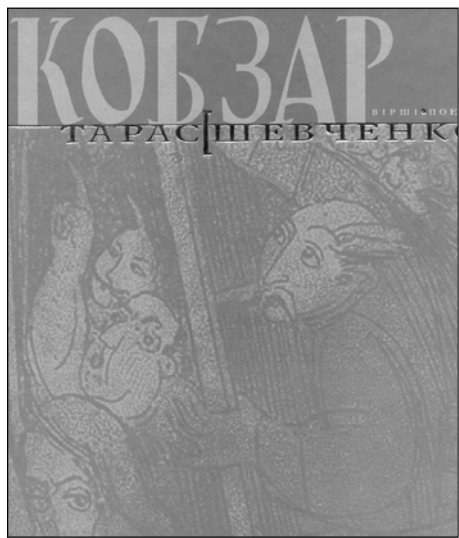
І в цьому переконувалися всі, кому хоч раз довелось взяти в руки сигнальний примірник Вічної книги українського народу. Днями таке щастя випало й нам: продовжуючи свою довголітню акцію «Кобзар» — у кожному родину», Всеукраїнське товариство «Просвіта» і її видавничий центр вітали п'ятитисячний наклад «Кобзаря» в оформленні художника Володимира Гарбуза.

Як відомо, над ілюстраціями до поезій і поем Тараса Шевченка художник працював кілька років, відбулася його авторська виставка, присвячена великому поету, і ось, разом із автором комп'ютерного макету Сергієм Тарасенком, Володимир Гарбуз представив на суд читачів своє художнє трактування образів «Кобзаря».

Як відомо, видавничий центр «Просвіта» вже співпрацював із графіком Василем Лопатою, художником Володимиром Соловйовим, відсилаючи людям тисячними накладами твори Т. Шевченка. Це були як подарункові, так і підкреслено строге, уніфіковане видання «Кобзаря».

Нинішнє видання здійснене відповідно до Плану комплексних заходів усебічного розвитку української мови ВУТ «Просвіта» імені

ЩОЙНО З ДРУКУ!



Т. Г. Шевченка спільно з Міністерством культури та мистецтва України. Упорядник текстів — директор Національного музею Т. Шевченка Сергій Гальченко, автор приміток — Євген Нахлік, передмову написав Павло Мовчан. Відповідальний за випуск і редактор — Василь Клічак. «Кобзар» з ілюстраціями Володимира Гарбуза видруковано в АТЗТ «Книга».

Згідно просвітнянського задуму, це видання «Кобзаря» поповнить сільські шкільні бібліотеки, де особливо потрібні ошатні, сучасні видання.

За довідками звертатись по телефону 261-92-91 Видавничий центр «Просвіта»



ВРАЖЕННЯ

ПОЛЬСЬКА
КНИГА В КИЄВІ

У рамках Року Польщі в Україні на ярмарку "Книжковий сад — 2004" відбувся День книги Республіки Польської: брифінг журналістів, конференція "Польсько-українські культурні зв'язки на сучасному етапі", презентація Інституту книги (Краків), який представляли директор — Йоанна Чудец і керівник проекту Ева Войцеховска.



фото Ганни Оборської

Цей інститут, що носить назву національного і підпорядкований безпосередньо Міністерству культури Польщі, од 1998 року займається виключно просуванням книжок польських авторів на світовому ринку.

Ева ВОЙЦЕХОВСКА: "Двічі на рік видаємо каталог кращих нових книжок, рекомендованих спеціальною групою незалежних критиків, які працюють у найбільш тиражних ЗМІ."

Організуємо виставки на міжнародних книжкових ярмарках у різних країнах, представляємо наших авторів.

Цього року, крім України, маємо присутність на книжкових форумах у 14 країнах. Уже побували в Литві, Німеччині, Аргентині, Італії, ще будемо в Москві, Гетеборзі, Франкфурті тощо.

В Україні ми пропонуємо польських авторів інтенсивніше й старанніше — близькість наших народів, мов і культур визначають тут більший попит на польську книжку".

Пані Ева сподівається, що польською книжкою вдасться зацікавити українських видавців, від яких уже надійшло кілька пропозицій.

А поки що мало не кожний відвідувач просить продати йому якусь із книжок, представлених на польських стендах.

Особливою популярністю користуються твори Анджея Стасюка, Ольги Токарчук, Станіслава Лема і Ришарда Капусцінського, імена яких не потребують реклами. На жаль, книжки зі стендів не продаються. За задумом організаторів виставки ці книжки ще мають порадувати книголюбів Львова.

Євген ГОЛИБАРД

« Б У Т Т Я З Е Л Е Н Е »,

Спочатку хотілося записати й запам'ятати окремі фрази і речення, отакі: "...Аж ось з'явилася помішка на її іконописному обличчі. І то якась обачлива, несмілива, торкнула лиш вуста, очей не осяйнувши..." Це не проза — це поезія найвищого ґатунку. Одна моя знайома письменниця, яку я глибоко поважаю, сказала: "Прочитала роман Петра Дідовича "Буття зелене" і зрозуміла, що ніколи не писатиму українською мовою. І не тому, що не знаю. Просто гріх братися за письмо, коли не маєш такого мовного багатства, як у Дідовича". А хіба ні? "Я набатував букет волошок, додав до них ще й запашних сокирок, зв'язав той снопок житнім стебельцем й поклав його бабусі у припіл. Вона немов і не зважила моїх старань — пестила рукою шишечки ромашок, що тулились сиротливо на узбіччі, блукала зором в невідомих даялах. Немов передчувала, що востаннє мандрує до свого роду й до села, з якого їй відкрився перший обрій".

Герой Петра Дідовича теж мандрує роками-сторінками минулого, але не тільки свого, а й нашого. Бо те минуле об'єднує пережитими повоєнними роками, самою війною, що увійшла в кожен дім, кожну родину і кожну душу. Увійшла болем і втратою, маминим сирітством, бабиним удівством, дядьковим каліцтвом. Увійшла сирітством народжених до сорокових років. Із таких сиріт — і герой роману, що тягне малого братика до вокзалу, щоб обміняти качани кукурудзи на хліб. Обміняти у військових, що повертаються додому. "То хліба пайку чи півбуханця — такий кисленький та пахучий, не те, що вдома, — ячний і черствий. А пощастить, то може, хто з командирів і білого наділить". Хочеться дитині справжнього хліба, а ще більше хочеться, щоб трапилося диво і в одному з поїздів приїхав батько. "А, може, саме отакий-от недоступно гордий захопив — тоді й хвилинка ізнай-

шлася! — у свій шалений вихор батька, закрутив його, закинувши в такі безмежні далі, що ні вісточки від нього, ані згуку".

Про саму війну автор розповідає вустами тих, кого захопив цей вихор полум'я і смерті. Розповіді буденні, без показного героїзму, як і самі люди, що переживали це лихо. Тому й нестерпно боляче читати цю оголену правду людської трагедії. Не якоїсь там, віддаленої в часі чи просторі, а оцієї, на рідній нашій землі, на якій, може, і клептика немає не политого кров'ю. Може, вона тому нам така й рідна, що не відвойована в інших народів, а відстояна нашим слов'янським родом у різних завойовників, щедро зрошена кров'ю пращурів і прадідів, батьків і дідів, які боролися землею, боролися свій рід, народ і державу. Часом боролися не зі зброєю в руках, а так, як дід лісника Кіндрата. Письменник не називає імені діда, і то добре, бо скільки таких Дідів було тоді у кожній селі і скільки їх загинуло! "Очі засліпило променями сонця, карателі — чорні, мовчазні й якісь плоскі, мов тіні, насунулися на двір з усі боків. Дід випадково опинився за кільцем, він веслував щодуху на той берег, з якого нещодавно один по одному переправляв тугі мішки. Кулі вилися довкола нього роєм — дід випустив весло й похилився на борт, човен, занурюючись, закружляв на місці, пишний, пахучий, підрум'янені одна по одній попливли за течією..." Гинули батьки, гинули сини, гинули матері. "...Дивись! — рвали волосся і крутили вуха. — Дивись!" І як я не старався відвертатися, бачив крізь сльози й іскри в очах, — ліпше б я тоді осліп навки! — як упиваються багнетом в біле тіло, як лялалась кров з грудей, що випоїли мене молоком.

"— Партизанен, — сичали до мене по-гадючому чужинці. — Де партизани? — сікались свої. — Кому пекла, кому возили хліб?"

ЗАГАДКА БОЛЮ

(Десять оповідань Юрія Мушкетика в журналі "Київ")



людських душ: "Ідіть і дивіться! Дивіться й жахайтесь! А, вжахнувшись, рятуйте Україну, бо пропаде й вона, і ви разом із нею, пропащою". Позиція Мушкетика-письменника — віднайти щемке і щире українське слово, котре змушує йти, дивитися, жахатися й діяти. І він його, те слово, знаходить. Як знаходив у романах "На брата брат", "Морок", "У пастиці", у новеллах нещодавно виданої книжки "Суд", у численних публіцистичних виступах — усних та на сторінках періодичної преси.

Опубліковані в "Києві" десять невеличких за фізичним обсягом творів — то, власне, й не оповідання в класичному сприйнятті цього

Жива пам'ять про мучеників, але не забуваються й мучителі. Непрощенні і прокляті вони, непростенні їхні діти. "Господи, — перехрестилася мати, — що ж це діється у білім світі? Ганьба яка, хоч би пам'ять братову би вважив! Сидовище — до поліцейки в прийми! Щастя їхне, що не дожила свекруха, — вона б обом повидирала зіньки..."

У романі немає поступальності розвитку якоїсь однієї події. Маємо особливий твір, де виписано десятки характерів на фоні одного села, але кожен характер — то окремий твір, неповторна доля, трагедія і комедія, вималювані художником слова так щиро і так талановито. "...Упав би десь у бадилля, та й нема, — дає йому пораду баба Марфа. — Іч, семирозумна, наче моя Одарка! А сама, либонь, і в погребі подолом накривалась, — Михалець заходиться дитячим сміхом, потім — по-старечому натужним кашлем. Очі лукаво світяться сльозою, а повіки раз за разом — кліп та кліп..."

Роман повчальний, особливо у наш час, коли все приноситься в жертву мамоні, коли людей засліплює блиск жовтого металу, зелений колір іноземної валюти. Біблія повчає: "Не збирайте собі скарбів на землі, ...але збирайте собі скарби на небі!". (М.: 6:19—20). "Бо не розподіл благ — це похідне, — а поділ доброти, уміння співчувати, зрозуміти й пожаліти зробило нас людьми і не дає скотитися у прірву, з якої, власне, і почався відлік", — читаємо у романі Петра Дідовича.

Але не тільки жага багатства роз'їдає людину зсередини, мов іржа. Інша жага — жага влади, прагнення возвиситися над іншими — перетворює людську душу на дупло у середині живого дерева. Бо що таке влада? Це, насамперед, відповідальність, але більшість наших сьогоднішніх "владних" співвітчизників бачать її джерелом особистого збагачення, можливість розділяти й володарювати. "Страшне це діло — вла-

да, навіть така мізерія, як у лісника. — Говорить один із героїв роману. — Через приниження — і власне, й чуже — не вивершишся, не піднімешся душею..."

Сцена прочання Олени з пронесеним через усе життя коханям, — така реальна, така правдива і така полинно гірка, як і та хвилинка, що розділяє людину між життям і вічністю: "Роки, звичайно, не прикрасили Олени, вони притлумили й припорошили її вроду. Все ще струнка і горда у поставі, вона лиш зараз визнала свою вину — плечі її здригались частим тремом, очі, затуманені сльозами, не спускали погляду із дядька, руки тремтіли і горнулися до грудей.

Коли завмерло останнє алілуя, Олена, ступнувши вперед, відсторонила заміліу тітку Настю. Відбивши дядькові низький уклін, постоїла в скорботному мовчанні, поцілувала його у чоло й приклалась до навк спочилих рук..."

Біль і гнів викликають сцени полювання на Івана, що насмілився боронити своє право людини, яку обирали до нитки різні уповноважені. "Гналися за ним, немов за хижим звіром, обіклавши із усіх сторін... Перш, аніж упасти — ноги не несли, гнулися під ним, немов лозини, — змусив себе попетляти по грудку — отава щойно починала відростати, і сліди в ній повинні загубитись."

Упав долонями прямисінько в калюжу — вода м'яка була у ній і чиста. Хлебтав її, як пес, довго, аж задихавсь, і ніяк не міг утамувати спрагу..." Це наше минуле, від якого не відмитися й не відхреститися. Не таке вже й далеке. Сьогодні не краще. Духовність і тільки духовність може відвернути нас від катастрофи. "Буття зелене" — калінова гілка такої духовності, подарована Україні працею і потужним талантом Петра Дідовича.

Валентина МАСТЕРОВА,
Чернігівська обл.

ЩОЙНО З ДРУКУ

наші серця не здригаються від моторошного його реалію; уже нам і слова відповідні добрано — "віртуальний світ". А якщо він віртуальний, то немає з чого й дивуватися чи тим паче "вантажити" себе надмірними переживаннями за якогось там бомжа; чи за старезну бабу, якій лишилося три чисниці до зустрічі з Богом і яку підло витурюють із власної господи новітні "господарі життя"; чи за молоде ще й навзаєм закохане подружжя, змучене критичним наближенням до свого щастя розпроклятого канцера..."

А Мушкетикова все оте — болить і жити не дає. І він товчється від зорі й до зорі, трудить своє серце словом і віддає його нам, аби й нам боліло. Інакше перестанемо бути людьми, і очі нам випечуть сором та ганьба, і колись проклене нас котрийсь наш нащадок, який прозріє, виплутавшись із сітей віртуальної бездушності й бездуховності. Прозріє, зокрема, й через те, що котрогось дня увійде не в Інтернет, а у світ Мушкетикова слова — мудрого й ограниченого рукою великого Майстра, обпаленого непроминушим болем і світліного великою любов'ю до України і всього в ній суцього, але тільки такого, яке має право називатися українським. Мабуть же, заради цього варто жити і творити.

Ясна річ, жодна рецензійна спроба не годна замінити собою бодай часточку самих творів. Їх треба читати, долучатися до них не через посередника-рецензента, а бути з ними на відстані очей і серця. До чого я всіх і закликаю.

Віктор БАРАНОВ



— **Пані Ларисо, звідки Ви, взагалі, взялися?**

— З Одещини, з дивовижного краю. Овідіополь! — на честь грецького поета Овідія. Там, де Дністер впадає в Чорне море, по берегах Дністровського лиману розкидана ціла низка мальовничих сіл із поетичними назвами — Роксолани, Нарцис, Біляївка, Коса... Я — з виноградного краю, в якому степ і море утворюють унікальне, неповторне й гармонійне поєднання просторів... Мабуть, другого такого куточка в Україні немає.

— **Отже, поетичність місцини, де Ви народилися, певною мірою вплинула на поетичне формування Вашої особистості?**

— Свій перший вірш я написала в 14 років. Він виявився дуже дорослим; мабуть, у пориві першої закоханості його створила не моя свідомість, а підсвідомість:

Я жадаю кохання,
Як земля
в літню спрагу — дощу.
Я жадаю кохання,
Як натомлені душі —
покою.
Хочу горе ділити
з тобою

І муку твою,
І нести в своїм лоні дитя,
Що зачате тобою...

Це мені було 14 років!
(Сміється із дитячою безпосередністю й відвертим здивуванням).

— **Відповідальний вірш, дуже відповідальний! Із конкретними зобов'язаннями... А що було потім?**

— А потім... У нашій школі було багато різних гуртків. Окрім історичного, в якому я брала активну участь, почала вчати до "Інтерклубу". І от одного разу ми готували для всієї школи вечір про дітей, які потерпають від військових конфліктів в Іраку, Індії, інших країнах... Пам'ятаю, що було дуже багато тексту, і я весь час думала, як би його подати цікаво. Тоді моїм кумиром була телеведуча Валентина Леонтьєва, котра вела програму "Від усієї душі". Мені дуже подобалась її манера, те, як вона вмiла заволодіти залом...

І от я спробувала, наслідуючи її, побудувати оцю шкільну імпрезу.

Для мене тоді стало великою несподіванкою, що весь мій виступ відбувся в абсолютній тиші, що для шкільної аудиторії є подією винятковою. Присутнім на вечорі вчителям не довелося реплікувати — "Тихо! Бо зараз виведу!", — а в деяких викладачів були сльози на очах. Тоді мені винесли вердикт — "Природжена артистка!" Зрозуміла і я, що, мабуть, бути мені артисткою напевне.

— **Отже, після школи — в артистки?**

— Приїхала я з батьком до Києва, щоби вступати до театрального інституту. Але — позаяк я дівчина з села, найва і невідгодовлена, — безумовно, шансів у мене було небагато, хоч і закінчила школу із золотою медаллю.

Тато тоді працював у колгоспі, і його відпустили на два дні. А я... не вступила! Але повертатися додому — та ще й на продовження мого драматичного дитинства з мачухою — не хо-

тілося. Тато залишає мені 10 карбованців, сподіваючись на моє повернення наступного дня. Я зостаюся в чужому місті, де в мене немає навіть знайомих, на вокзалі сама. І боюся витратити ці 10 крб., бо зворотний квиток коштував 8 крб., а отже, у мене залишалося на бублик і склянку молока...

— **Ситуація, прямо скажемо, критична...**

— Я не знала, що робити, але була вперта і знала, що додому не повернуся. Заплакана, я вмолилася спати у кріслі в залі очікування. Думаю: пересплю та й буду думати, що мені робити і куди йти.

І сниться мені сон... У сні Ісус Христос іде, не торкаю-



Лариса
НЕДІН:

«НІЧОГО ВИПАДКОВОГО В ЖИТТІ НЕ БУВАЄ»

Лариса вражає одразу, од першого моменту знайомства. Жвава, з відкритим радісним поглядом гарних зеленкуватих очей. Упродовж минулого року мав можливість спостерігати її під час роботи на Українському радіо, де заслужена артистка України Лариса Недін нині обіймає високу посаду головного редактора Головної редакції популярної музики та розважальних передач Радіо "Культура".



На концерті "Духовні пісні та романси"

лі, з простягнутою наді мною рукою. І каже мені: "Дитино, не плач. Ти прокинешся і познайомишся з жінкою, яка змінить твою долю".

І я вранці прокидаюся — бачите, як у Попелюшки, — прокидаюся від того, що хтось біля мене шарудить якимось папером. Бачу двох немолодих людей, мабуть, подружжя. У них поламалася валіза, повлазили якісь речі, пакунки, я дивлюся заплаканими очима, як вони намагаються все це впорядкувати...

Раптом жінка звертається до мене: "Що з тобою, дитино?" Я, перемикаючись, затинаючись, розповідаю п'яте через десяте, як не вийшло з інститутом, залишилася сама в чужому місті, не знаю, що робити... Вона каже: "Так я живу тут недалеко від вокзалу, поїхали до мене, там розберемося".

І справді, ця жінка — па-

торської майстерності Ада Миколаївна Роговцева. Це мої вчителі. Це також викладач сценічної мови Зоя Олександрівна Вихорева, яка стала не лише моєю вчителькою, а й колегою, коли мені потім довелося викладати в цьому інституті, це й викладач танцю Анатолій Степанович Згурський, вокалу — Валентина Федорівна Сук... Це ті люди, які стали для мене еталоном у мистецтві і які подарували мені глибоке розуміння того, що треба любити не себе в мистецтві, а мистецтво в собі. Бо ти приходиш у мистецтво для того, щоб СЛУ-ЖИ-ТИ, а не робити карколомну кар'єру. Треба кликати людей і вести їх за собою до високостей духу, співпрацювати разом із ними для очищення душі, для того, щоб наше життя мало якийсь сенс.

— **Пані Ларисо, Ви дуже поетично розповідаєте, а я весь час думаю про раціональний аспект дивовижних поворотів Вашого надзвичайного життя. Неначе Вас вели. Але ж і Ви щось вибирали?**

— Я йшла конкретно на акторський факультет. У моєму дипломі написано: "Артист театру і кіно". Моїми дипломними роботами були: Аркадіна в "Чайці" Чехова, Валендра у "Завтра була війна" Василюєва. Після інституту мене одразу запросили до Чернівецького театру імені О. Кобилянської на головну роль — Галі — у п'єсі "Назар Стодоля", за яку потім ми отримали першу премію на огляді вистав

за творами Т. Шевченка.

Так що мені поталанило. Упродовж двох років роботи в Чернівецькому театрі я працювала у 13 з 17 репертуарних вистав. Це були різні ролі — драматичні, комедійні, казки, мюзикли... Периферійні театри боролися за виживання завжди, і звідси різноманітність їхнього репертуару, а також велика школа набуття досвіду для артиста. Там актори не бувають у простої — це плюс, але є мінус — немає часу для експериментів, що, мабуть, зіграло вирішальну роль у моєму поверненні до Києва.

— **Легко сказати — повернутися і влаштуватися в столиці...**

— Нелегко, але... Одного дня в Чернівцях — дзвінок мого телефону, знімаю слухавку і чую голос Сергія Проскурні — нашого викладача з інституту, а нині відомого продюсера, режисера: "Лариско, я тут створюю студію. Чи не хочеш приїхати до мене працювати?" Поїхала. І знову приїхала в нікуди: без квартири, кинувши все у Чернівцях. Приїхала в Київ на експеримент.

І не пошкодувала. Саме тоді розвинувся потужний студійний рух, театри-студії були на плаву, на них був попит, була зацікавленість публіки. У нас тоді здійснювалися надзвичайно цікаві проекти з різними іноземними колективами — американцями, поляками, німцями. Ми багато гастролювали впродовж 1992—1994 років; і з великим успіхом. Зокрема особливо за-

пам'ятався спектакль "У світі" — спільна вистава театру-студії "Будьмо!" і Вірляни Ткач — американського режисера українського походження, яка представляла Нью-Йоркський театральний центр "Ля мама". Після тієї постановки, присвяченої пам'яті Леся Курбаса, було ще кілька успішних проєктів, у виконанні яких я брала участь на запрошення Вірляни Ткач. Серед них — "Водоспад. Відблиски" за участю Ніни Матвієнко. Є що згадувати із приємністю...

— **І раптом — робота на радіо. Чи не раптом? Таке враження, що Ваші раптовості вкладаються у певну стабільну закономірність — "А ми до вас в ранковий час"...**

— І не лише в ранковий. Наприклад, на Першому каналі радіо — моя авторська програма — "Вечірній клуб актриси Лариси". Ведемо також "Від суботи до суботи" та "І знову — зустріч", а також великий спектр програм на каналі "Культура", в тому числі й традиційна фірмова — "А ми до вас в ранковий час". Мені надзвичайно приємно працювати на Радіо "Культура". Ми називаємося "Канал Духовного Відродження". І я впевнена, що намагання працівників Каналу відповідають його назві.

— **І, все-таки, як Ви опинилися на радіо?**

— У потязі, коли їхала з Чернівців до Києва, усвідомлювала певну ризикованість, авантюризм свого кроку. Тому молилася: "Господи, пошли мені якусь таку роботу, в якій я могла б реалізуватися як актриса, як поетеса, як співачка, і щоб у мене була змога працювати в кіно..." І коли через півроку я прийшла на Радіо з пропозицією співпраці як актриса в літературних і театральних передачах, я ще собі не уявляла, що з Божої ласки витягла щасливий квиток.

На Радіо мене помітили, почали запрошувати на озвучення певних ролей, потім запропонували бути ведучою деяких програм, на прямий ефір тощо... У 1995 році я очолила редакцію розважальних передач. Нині, як бачите, я — головний редактор.

— **А театр?**

— Театр я не покинула. Водночас із роботою на Радіо зіграла багато цікавих ролей в ангажементній основі. У тому числі в театрі "Сузір'я", який очолює народний артист України Олександр Кужельний. Там я виконала свою моновиставу, присвячену 2000-літтю Різдва Христового за кіноповістю Василя Ілляшенка "Невідома легенда про Клавдію Проклулу — дружину Понтія Пілата, про Понтія Пілата та Ісуса Христа".

— **Таке враження, що індивідуальні творчі проєкти — це Ваше хобі?..**

— Я б визначила це як результат постійних творчих пошуків, у яких перед виходом на колективну роботу беруся ризикувати сама, не підставляючи під ризик інших.

Дуже вдалим експериментом вважаю реалізацію

Продовження на с. 12



Текля у фільмі "Страчені світанки"

Закінчення. Поч. на с. 11

мого проекту "Сучасний український романс" — вечір відбувся в Національній філармонії, а ще — вечір "Сучасна духовна пісня і духовний романс", який відбувався в галереї "Лавра"; вийшли касети й компакт-диски з творами у моєму виконанні...

Єдине, що після народження доньки я трохи відійшла від кінопроцесу, але гадаю, що небагато втратила, тому що зараз наше кіно лише починає оживати, ставати на ноги.

— Пані Ларисо, а що є у Вашому кінодоробку? Які ролі?

— Наразі, їх сім. Зіграла одну з головних ролей у фільмі Андрія Бенкендорфа "Кілька любовних історій" (за новелами Бокаччо), дуже дорога для мене робота у фільмі Григорія Кохана "Страчені світанки", а також у фільмі Василя Ілляшенка "Притча про світлицю" і Юрія Ляшенка "Записки кирлатого Мефістофеля". Із задоволенням згадую мою першу роботу у фільмі "Кайдашева сім'я" — епізод, але з нього починається фільм. Уявіть: на весь екран — їде дівчина з косою, посміхається... По суті, це була моя перепустка в кінематограф. У молодшого Ілленка — Михайла — я знялася в картині "Сьомий маршрут"...

— Скільки вже років доньці, через яку Ви відійшли від кіно?

— Сім! Софійка! Мудрість, премудрість Божа!

— У Вашій біографії кожен новий поворот якось сприяв черговому піднесенню вгору. А як посприяло (і в яку гору) народження доньки?

— О, це вершина! Вершина материнства, яку ніщо у світі не може замінити! Все інше — яке б велике значення воно не мало в житті — відходить на другий план. Жінка приходить на цей світ, у першу чергу, щоб відбутися як мати. І тільки потім — усе інше.

Можливо, це жорстка думка, але вважаю, що без дитини жінка проживає своє життя, як пустицю.

— Чи народження доньки внесло корективи у Ваші творчі вподобання, зміну жанру?

— Безперечно! Уявляєте — почала писати... дитячі вірші. В результаті у видавництві "Криниця" з'явилася дитяча книжечка "Духовна поезія для читання в родинному колі". Зараз із нетерпінням чекаю виходу в світ у Дрогобичі чергової збірки моїх віршів для дітей: з колісаночками, з мініатюрами... Упродовж останніх

років у мене нагромадився великий доробок, який іще чекає на свого видавця...

— У талановитій мамі має бути... Яблуко від яблуні недалеко...

— Ой, не кажіть! Крім гімназії "Академії", де вона вчиться, Софійка відвідує

працюю над книжкою, йде робота над рукописом, звичайно, вже обмежую свої виступи з піснями.

— Скажіть, будь ласка, пані Ларисо, який рецепт стратегії успіху, на Вашу думку, є продуктивніший: намагатися йти попереду подій чи старатися використувати певні течії?

— Рішення має бути оптимальним у межах раціональних можливостей, виходячи з продуктивної творчої ідеї. Конкретний приклад: у 1998 році я хотіла відзначити 10-річчя моєї творчої діяльності здійсненням якогось оригінального проекту. На постановку театральної вистави не знайшла коштів. Але мені хотілося в цей урочистий вечір поєднати музику з високим поетичним словом. І я задумала представити сучасний український романс,



З вистави Чернівецького театру ім. О. Кобилянської "Чао!". В. Лещик, Л. Недін, Е. Цісельський

Лариса НЕДІН: «НІЧОГО ВИПАДКОВОГО В ЖИТТІ НЕ БУВАЄ»



Софійка з мамою і... єнотою

музичну школу, басейн, студію танців. І все це — у захваті, з радістю пізнання світу...

— У маму вдалася... Але коли Ви, пані Ларисо, все встигаєте?

— Моя колега, яку я дуже шаную, — Ганна Танасівна Чубач, котра для мене є великим прикладом у житті, — завжди каже, що у жінки мусить бути четверта зміна. Так от я про цю четверту зміну ніколи не забуваю.

А крім того, життя складається з певних етапів, коли щось важливіше виходить на перший план. Коли я готувала проект, пов'язаний із романсами, безумовно, на той час відійшов театр, відійшло кіно. Коли

який у нас мало де можна почути. Не кажучи вже про тавро "буржуазного смаку", що ним означено романс у 60—70-х роках.

Мою ідею підтримав на той час директор Національної філармонії, народний артист України Володимир Лукашев... Я побудувала театралізоване дійство з використанням художнього освітлення від фірми "Феєрія", де кожен романс було поставлено як окремий елемент сюжету. Ми зняли вечір на відео, і цей фільм потім 26 разів було показано на різних каналах телебачення. І не тому, що я ходила і когось просила. Цей фільм просто втрапив у

свою нішу. А після того виникли цілі фестивалі романсів, якими нині займається Мар'ян Гаденко...

— Ви відкрили їм дорогу... Пані Ларисо, а звідки взявся у Вас спів?

— Театральний інститут дає настільки високий рівень всебічної підготовки, що питання вокалу не стоїть...

— Але ж не всі театральні актори співають. Богдан Ступка, наприклад, не співає. Усе-таки це особливий вид мистецтва...

— ...Так, але в нас дуже потужна вокальна кафедра. Вокал — це один із профілюючих предметів. Ми здаємо державний іспит із вокалу. Крім того, у мене музична освіта — фортепіано.

— Ага! Отже, Ви закінчили середню школу із золотою медаллю, та ще й музичну! От звідки все почалося...

— У театральному інституті, за бажанням, кожен може впродовж чотирьох років, почавши з нуля, освоїти інструмент і набути необхідних музичних навичок...

— З огляду на Ваші переконання й закоханість у театральний інститут, скоро Вас перетягнуть із радіо до інституту на викладацьку роботу.

— А я ніколи й не покидала його. Просто до народження дитини я мала більше часу й працювала викладачем сценічної мови у майстерні свого ж викладача. Вважаю, що це велике щастя. Нині, у Київській школі мистецтв № 8, я набрала театральне відділення, у мене є 25 учнів різного віку, і я не полишаю цієї стезини — це дуже цікаво.

— А якісь цікаві проекти Ви вже виношуєте на Радіо?

— Виношую, виношую... Наприклад, через рік — ювілей: 10 років моїй передачі

І тому я маю певність щодо майбутнього моєї доньки, бо нещодавно вона приступила до першої сповіді й Причастя. Я бачила, як вона самовіддано готувалася до цієї визначної події. Мені дуже приємно, що я жодного разу не сказала: "Софійко, візьми в руки Біблію". Я її не змушувала, але вона сама каже: "Мамочко, це моя улюблена книжка".

Дитину ніколи не можна переконати словами — тільки власним прикладом. Мені дуже приємно, що хрещена мати моєї доньки — дружина священника. І коли хтось у нашій родині хворіє чи якісь негаразди, я відчуваю, як близькі нам люди моляться за нас.

Оця духовна сторона життя — вона превалює в нас у всьому. Ви знаєте, я відійшла від кіно ще й із тієї причини, що ті сценарії, які мені пропонували (а пропонували постійно), не відповідали моїм переконанням.

Коли ти для себе вже зробив вибір: або Бог, або князь світу цього — ти вже не заспіваєш будь-яку пісню, далеко не в будь-якій ролі погодитися вийти на сцену, бо ти вже собі усвідомлюєш наслідки й відповідальність за них із Божої точки зору...

Я по сьогоднішній день не дуже пишаюся однією з моїх найкращих акторських робіт — роллю настоятельки жіночого монастиря, жінки гріховної — у фільмі "Кілька любовних історій". Це була справді високопрофесійна робота. Але тоді я ще не усвідомлювала, який крок роблю, бо на той час мені було важливіше продемонструвати рівень акторської майстерності, а не заглиблюватися у всі численні нюанси по обидва боки екрана. Якби запропонували сьогодні, я б дуже й дуже подумала, чи варто зніматися в цій ролі.

— Скажіть, що треба робити, щоб набратися оптимізму й тієї душевної сили, яка допомагає пережити незгоди? Що є джерелом?

— Джерелом є Господь. Все в житті існує у певній рівновазі. Обов'язково приходить несприятливий час, який обов'язково має закінчитися. Проблема лише в тому, чи зможеш знайти в собі сили, душевні сили, щоб із гідністю пережити час випробувань... І треба завжди пам'ятати, що наше життя — неповторне, як би воно не складалося. Так, як сьогодні сонце сходить, так воно завтра вже не зійде. Так, як у тебе сьогодні склався день, він уже не складеться вдруге. Треба пам'ятати про скороминущість цього життя і радіти. На 50 % усе залежить від людини.

— Дуже Вам вдячний за цікаву розповідь і маю надію, що вона сподобається нашим читачам.

— А я бажаю читачам "Слова Просвіти" не втрачати оптимізму й пам'ятати: кожного з нас створено для певного покликання, певної мети, яку маємо усвідомити й прагнути її досягти.

Записав
Євген ГОЛИБАРД



НЕСПОДІВАНИЙ РАКУРС

Про свою любов до музики Ольга Кобилянська дуже промовисто писала в листі до Савина Абрисовського від 25 листопада 1893 року: "Се добре, що Ви музикою займаєтесь. Єсли Ви що в ноти уложите, — не забудьте мені прислати. Я сама не виграваю з нот коректно, тому що вчилась малою 8-літньою дівчинкою на фортепіано лиш 2 місяці, але в мене є сильний слух. Кажу другому виграти, а потім зі слуху буду сама грати... Але з мене, мабуть, помімо всього, музик мав вийти, а вишшов літерат. Просто сміх бере!.."

Як можна зрозуміти з різних писемних джерел, грала О. Кобилянська на фортепіано досить-таки пристойно. Пізніше оволоділа ще двома музичними інструментами — цитрою та дрімбюю.

На початку 80-х років XIX століття батько придбав для родини австрійське фортепіано марки "Vinzenz Oeser und Sohn". Призначалося воно, щоправда, для Євгенії Кобилянської — старшої сестри письменниці, яка з дев'ятирічного віку протягом кількох років опановувала секрети музики в приватному музичному закладі. Їй пророкували велике майбутнє в цій галузі, принаймні в Кімполунзі (місто в Південній Буковині, тепер на території Румунії, де Кобилянські мешкали в 1874—1889 роках) вона вважалася найкращою піаністкою. Постійно грала на музичних вечорах у своєму місті, неодноразово брала участь у концертах у Чернівцях. У 1878 році Євгенію було запрошено в Сучаву на ювілей письменника Миколи Устияновича. Якраз тоді там відбувся загальномузичний концерт, на якому Євгенія акомпанувала до окремих пісень, ра-



Фото Г. Оборьоні

нату, де стояло фортепіано, я не можу перейти — його ж бо там більше нема. Я просто хвора з жалю, у мене болить кожен нерв, я хотіла б плакати, та мені соромно".

Склалося так, що згодом цей музичний інструмент знову потрапив у помешкання видатної письменниці. Овдовіла Євгенія наприкінці 1912 року переселилася до сестри і жила разом із нею до 8 травня 1917 року, до своєї смерті.

Після того, як сестра відійшла у вічність, фортепіано залишилося у спадок О. Кобилянській. Але після перенесених хвороб (насамперед, частковий лівобічний параліч) їй самій грати на ньому було вже важко, до того ж, цей інструмент викликав болючі

ФОРТЕПІАНО КОБИЛЯНСЬКИХ

злом із Марією Устиянович у чотирі руки грала "Угорські танці" Брамса. А взагалі, в її репертуарі були твори Мендельсона, Бетховена, Брамса.

До вересня 1886 року на фортепіано в родинному домі грали обидві сестри. Але коли Євгенія вийшла заміж, інструмент вона забрала із собою. 1 вересня 1886 року О. Кобилянська занотувала в своєму щоденнику: "Фортепіано вона забрала... Не знаю, що я робитиму без нього..." А 3 вересня ввечері записує знову: "В мене щось болить у серці, а через кім-

споглади про сестру, доходило навіть до галюцинацій — вона ніби бачила Євгенію біля інструмента. О. Кобилянська вирішила передати дорогу родинну реліквію сестри Костянтина Балицького, тодішнього чернівецького греко-католицького священика — з цією сестрою в неї була щира дружба.

У 1918 році Балицькі переїхали в Галичину, забравши з собою фортепіано. Згодом цей інструмент перейшов у власність доньки К. Балицького, коломийчани Любомири Бабій. Багаторічні власники фортепіано ніяк не погоджу-

валися передати його до музею, для чого мали всі підстави, адже він їм дістався від О. Кобилянської: такою була її воля. А погодилась, коли довідалася, що змушені будуть переселитись у квартиру в багатопверховому будинку. До того ж, інструмент потребував капітального ремонту. До речі, вже з ініціативи музейних працівників його намагалися повернути до повноцінного життя декілька майстрів, але марно. Він стояв у меморіальному кабінеті письменниці в її чернівецькому музеї як експонат (хоч насправді в будинку, що на теперішній вулиці Дмитрова, 5, за життя О. Кобилянської його ніколи не було). 27 листопада 2003 року, в 140-у річницю від дня народження письменниці, фортепіано, таки зазвучало. Зазвучало завдяки золотим рукам відомого в багатьох країнах світу скрипкового майстра Володимира Солоджук. Понад рік він вишукував за власні кошти у Чернівцях, Львові необхідні деталі, понад рік відреставровував інструмент, знову ж таки, без оплати й без допомоги спонсорів.

У день 140-ї річниці відомий концертмейстер Ярослав Колодато відтворив на цьому фортепіано улюблені мелодії О. Кобилянської та її рідних. Тепер інструмент постійно звучатиме на традиційних "Гостинах в О. Кобилянської", що двічі на рік — у день народження та день пам'яті — проводяться в меморіальному кабінеті письменниці, на презентаціях нових книг сучасних письменників та інших масових заходах, що відбуваються тут.

• **Володимир ВОЗНЮК**, завідувач Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської

ВИСТАВА

ПО ТОЙ БІК СТУДЕНОГО ПЛИНУ

Чи часто серед буденної метушні ми згадуємо про вічне? Воно не має нічого спільного з тим брудом, що вливається в наші серця постійно і звидує, воно — той забутий рай, про згадці про який із невиразною тугою починають бриніти найпотаємніші струни душі. Сама на них і заграла Софія Майданська, переправавши глядачів її літературно-музичної п'єси поза той бік студеного плинну.

У невеликому приміщенні театру-студії Культурно-мистецького центру Києво-Могилянської академії таємничий напівморок. Панує тиша. На порожній сцені стоїть стіл, хаотично вкритий чорною і білою тканиною, на ній — калинове намисто. До столу підходить актриса Галина Стефанова. Вона кладе текст п'єси на стіл. За нею входять і сідають на стільчики музики: бандурист Тарас Столяр та авторка тексту Софія Майданська. У виставі вона грає на скрипці.



Фото з архіву "СІП"

ЧИ ЧУЛИ ВИ «ВІДЕНСЬКИЙ ВАЛЬС»?..

НА ЖИТТЄВИХ ПЕРЕХРЕСТЯХ

Села Медведівка та Мельники сходять своїми крайніми хатами коло придорожньої криниці. А над криницею стоїть дерев'яна альтанка. Вода тут, кажуть, найсмачніша у краї, вірять у її цілющі властивості (хоча й невідомо, які саме). Завжди застаю тут машини з Черкас, Кам'янки та Чигирини чи з віддаленіших країв. Воді повертають сюди не лише напиться води, а й узяти з собою — у банки, бутлі, у всяку там іншу посудину. Я ж звик користуватися лише одним — залізним кухлик, що висить на цвяху, забитою в один зі стовпців альтанки. Навіть у спекотні дні кухоль той не висихає — багато людей тут проходить і проїжджає, і, отже, ми той кухлик, не знаючи один одного й не зустрівшись ніколи, наче передаємо із рук у руки.

Тут, неподалік знаменитої криниці, й познайомився я з Антоніною Мефодіївною...

Йшов із Медведівки на Мельники вранці, зупинився, не доходячи криниці, задивився на левади, що тягнуться повздож Сріблянки, на верби понад шляхом задивився.

Несподівано з-під тих верб, що біля криниці, з'явилася, віти верб розгорнувши, немолода вже жінка. Підійшла до мене, привіталася, заговорила... І почалася розмова, власне, з її запитання:

— А як Ви скажете, скільки отій вербі год?..

Здивувався запитанню, та й не чив ніхто розрізняти вік дерев: верба та й верба, висока, красива верба — цих вражень завжди вистачало. Але мусив відповідати — відчув, старенька дуже хоче почути від мене, випадкового подорожного, скільки ж літ отій вербі, на яку рукою показувала.

Порозмірковував, нічого мудрого на думку не йшло, залишилося тільки засвідчити власну безпорадність перед запитанням, яке впало на мене, як сніг на голову.

— Важко сказати, бабуню, може, й сто її років, може, шістдесят — стара верба, але хто знає...

— А я знаю! — мовила старенька, наче аж із піднесенням, мовби саме такої відповіді (тобто, щоб я не знав, а вона — знала!) й сподівалася од мене.

— Я знаю... — повторила ще раз, але вже із зовсім іншим настроєм, і я не міг не відчутти

якоїсь далекої печалі, що долетіла до мене з її голосу.

— Тій вербі, — вона міцніше підв'язала довгі кінці білої хустини, — рівно п'ятдесят дев'ять год...

Не знав, як відгукнутися на таку обізнаність. Разом дивилися в бік верби, звівши голови до її високої крони, над якою синіло чисте осіннє небо.

Мабуть, дивлячись саме на таке прозоросвяоче небо, правдані мудреці ще за часів Греції та Риму стверджували, що небо — це кришталева сфера, яка своїми краями (на обрії!) впирається у землю.

Не став бабусі оповідати про кришталеву сферу, велич якої раптом побачив над собою. Вона сама продовжувала балачку:

— Ту вербу посадив мій чоловік, перед войною, ще до фронту. А називався він — Іван...



...Не повернувся Іван Колода, медведівський господар, на рідну сторону, одержала його молода жінка лише "бумагу", що вбитий він у Австрії, під городом Веною.

— Чули в радіо музику таку "Венський вальс?" — спитала мене Антоніна Мефодіївна. — Десь там Іван мій, бідний, лежить, під тим городом Веною. Гарний був чоловік — високий, роботящий, а як заспіває — і в Медведівці, і в Мельниках чути. "То Іван Колода співає", — казали люди. Він на війну пішов, а я синочка народила, та вмер недавно і синочок, краще б я, стара, вмерла, щоб дітей своїх не переживати.

Краями хустини, новенької, як на свято пов'язаної, витерла вона сльозу й, не відриваючи погляду од своєї верби, наче до неї звертаючись, мовила:

— Горе мені, старій, горе ще й біда, хіба що з доброю людиною на дорозі побалакаєш... А так, куди не глянь, скрізь сама й сама...

— А онуки у вас є, бабуню? — спробував розрадити стареньку, на веселішу тему звернути.

— Є онуки, та хіба їм сюди заїжджати інтересно, у них свої — і музика, і танці... То ви, кажете, музику "Венський вальс" чули?..

— Чув, бабуню, чув...

— А я, як почую, то й Івана згадаю, як він там сам-один лежить, ніхто й на могилку не прийде, а я ж крилами туди не перелечу...

...Я пішов собі далі, а вона залишилася на шляху, й видно було її довго, аж поки біла хустина не злилася зовсім зі світло-зеленим листям старої верби.

Звідтоді завжди її вирізняю, вербу над шляхом неподалік альтанки й криниці — плакучу вербу, що її посадив Іван Колода перед тим, як назавжди покинути і дружину свою, і край рідний, і хату, перед тою ж таки войною збудовану.

Проходячи під старою вербою, думаю я і про те, про що й завжди думаю: що життя — це, зрозуміло ж, зовсім не одноманітний плин днів і років, упродовж яких розчаруємося й старіємо, але короткі спалахи отих хвилин, що не забуваються, і в яких раптом постає вражаюча краса — і людей, і почуттів, що стають незабутніми.

— Чи чули ви "Віденський вальс"?..

• **Анатолій СКРИПНИК**, м. Київ, фото автора

Галина Стефанова доводить до відома присутніх, що зараз вони почують барокову притчу, героєм якої є історична особа — бандурист при дворі імператриці Єлизавети Григорії Любицок. Звучать слова про долю "митця у час великої Руїни, занепаду козацької держави"...

Початок вистави здавався попервах незрозумілим. Під музичний супровід скрипки та бандури Галина Стефанова зачитувала текст п'єси. Уривки сюжету поставили один за одним, ніби чийсь спогади, на перший погляд, а пов'язані між собою. Серед них — картина весілля шістнадцятирічної дівчини із заможним чоловіком уже солідного віку, епізоди дитинства маленького Івана, зала розкішного палацу, а в ній — молодий сліпий бандурист в оточенні придворних дам. Мова притчі глибоко поетична, пересипана символами. У сюжетні картини влітають переживання героїв і ще ніби чийсь погляд збоку. Поступово вимальовується трагічний сюжет. Хлопець Іванко любив дівчину Марійку. Хоча слово "любов" навряд чи відповідало тому, що відбувалося. Воно було настільки далеке і від нерівного шлюбу Марійки, і від палацу Єлизавети, куди Івана потім занесла доля, і від усього-всього в цьому світі. Це — поза часом і простором, це — одвічне. Московські солдати вбили Марію та осліпили Івана. Після цього до сліпого бандуриста лише двічі вертався зір: перший раз — під час втечі в Україну він бачив Марію в залі з органом і небом замість стелі, а другий раз, — коли прийшов його смертний час.

Важко передати всю гаму почуттів, викликаних твором, переповісти все почуте. Це не просто нова українська проза, не просто чудово виконана музика М. Березовського, Й.-С. Баха, С. Франка, а щось значно більше. Єдиний спосіб у цьому переконатися — відвідати виставу Софії Майданської "По той бік студеного плинну".

• **Михайло ТОЛМАЧОВ**



Продовження. Частина 2-га.
Початок у ч. 22 (242) від 27
травня — 2 червня.

ЧЕРЕВИЧКИ З РОГОЗУ

Стоїть гора високая,
попід горою гай,
Зелений гай густесенький,
неначе справді рай...

Ці слова, мов списані з Городища. Ось вона — гора, вкрита лісом, ось воно — те село попід горою, про яку в пісні співається! Справді, неначе рай. Але чому в цій "раю" так багато покинутих хат? Чому пустою віє від кожного другого дворища? Нічого дивного. Подібну картину в Україні можна побачити де завгодно — від Гуцульщини до Слобожанщини.



Стоїть гора високая...

Але Городище — особливе село. Село, яке має свою "професію", своє ремесло, свій "фах". Плетінням із рогозу городищенці займаються бозна з яких часів. Достатньо відкрити будь-який статистичний звіт про дореволюційні ярмарки на Полтавщині.

— Ще зовсім недавно плести з рогозу вміли лише старі люди, а потім, як стало отаке життя трудне, то в кожній хаті всі вчаться, сідають і в'яжуть, бо життя примушує, — розповідає Катерина Сокол. Заходимо в стареньку хату, якій, либонь, років сто. Жінка жваво працює до ліжка й бере оберемок рогозу. Руки так швидко мигтять, що навіть фотокамера не в змозі чітко передати зображення.

— Оце вічно в смітті сидимо. Ви вже звиняйте.

— **Це правда, що для Вашого села плетіння з рогозу — професія потомствена?**

— Наші предки споконвіку цим займалися. І моєї мами батьки, і їх батьків батьки. Кошки плели на верстаті, взувачку, брилі.



Катерина Сокол плете з рогозу личаки

МАЙСТРИ ТАЄМНИЦІ

— **Навіть верстати були?**
— Верстати були. Конструкція нехитра — дві ломачі, перегородка, людина сідає долі і в'яже.
— **Будь-хто, почувши слово "рогоз", перш за все згадує давню пісню. Чому так співається? Невже черевички з рогозу, справді, не бояться морозу? Чи то жарт? Заради красивого слівця?**

— То тільки в пісні так співається. Звичайно, за цими словами нічого немає. Коли я сплету цей лапоть, я в ньому буду ходити й по селу навіть. Але він швидко протирається. Та якщо підшву підшити, то довгенько носити можна.

— **Чув від людей, що перебівся рогоз в околицях Городища, навіть доводиться їздити в сусідні райони. Що трапилось? Невже весь рогоз повірізали?**

— Рогоз сам по собі пропадає. Болота заросли, очерет пішов, який перебив рогоз. Тепер доводиться їздити у Погребняки Семінівського, до Плехова Оржицького району.

Задля цікавості глянув мапу Полтавської області. Від Городища навропець до Плехова — тридцять кілометрів. До Погребняків — вісімдесят. Але то тільки по карті, по прямій.

— **Чи користуються попитом Ваші вироби? Хоч хтось купує?**



Ось вони, справжні городищенські личаки

— Іноді приїжджають, купують. У кого є можливість поїхати продати, їдуть продавати. Хто не може поїхати продати, той чекає, коли хтось у село приїде. А не приїдуть, то воно буде лежати.

Знаю, наприкінці дев'яностих у Городищі навіть кооператив створили. Городищенські личаки, кошки та брилі аж у Москві продавалися. В 1989 році про це писала газета "Правда". В ті часи то було неабияким досягненням. Газета писала про те, що в селі Городище виготовляють із рогозу черевички, дитячі й жіночі сумочки, пляжні шапочки. В селі створено кооператив "Народні промисли". Все це продається в Москві, в магазині Полтавської потреби "Наталка Полтавка". Московський торгово-посередницький кооператив "Ніке" замовив на 1989 рік виробів народних умільців на 140 тисяч рублів. У Городище, як писала в той час газета, надходили замовлення з Києва, Сум, Донецька. Та, схоже, тоді ж усе й закінчилося...

— Старий начальник, — розповідає Катерина Сокол, — вийшов на пенсію, а потім уже ніхто більше не захотів цим займатися. Кооператив

Мешканців полтавського села знову взули в постолі. І в прямому, і в переносному розумінні цього слова. Аби хоч якось вижити, в Городищах Чорнухинського району повернулися до давнього дідівського ремесла. Сьогодні тут всі, від старого до малого, плетуть постолі з рогозу. Та й не тільки постолі.

забрав колгосп, а тоді й колгоспу прийшов гаплік. Залишилися люди, які працювали вдома. Зайдіть у будь-яку хату — в'яже старе й мале.

— **Для чого ж купують Ваші личаки? Мабуть, тільки як сувеніри?**

— Мабуть, так, тому що найбільше беруть оці манюсінські постолі, масюпусінські. Кажуть ще, що в наших личаках добре в лазню ходити. У хаті дуже зручні, як кімнатні капці. Мабуть, — єдина взувачка, в якій не пітніють ноги. Бачте, яка підшва? Кажуть, для ніг добрий масаж.

Звичайно, такі личаки, по сировину для яких треба їздити майже за сотню кілометрів, заїжджим баригам віддають за безцінь — усього по п'ять гривень. Скільки вони будуть коштувати в магазині, куди їх сплавлять перекупники, можна тільки здогадуватися. Особливо, якщо продавати закордонним туристам. Адже це справжня екзотика — личаки, в яких ходили ще за часів Київської Русі. Отак наша держава "взула в лапті" своїх людей!

НАРОДНІ ПРОМИСЛИ. ІСТОРІЯ ВИНИЩЕННЯ

Нове й швидке відродження народних промислів почалося в Україні, і зокрема на Полтавщині, у 20 роках минулого століття. Цьому сприяла нова економічна політика. Виробничі артілі, бригади та майстри-одинаки працювали в усіх галузях народних промислів. А провідним



Маленька Наталка говорить, що в школі їх народним ремеслам вчити перестали. Але плести дівчина вміє, тому що її навчила бабуся



Коваль із села Стасів Диканьківського району
Георгій Врадін розкрив секрет виготовлення дамаської сталі

тут було гончарне виробництво.

У той же період НЕПу обробкою волокняних матеріалів було зайнято 27 тисяч чоловік у селах і понад 5 тисяч у містах. У ці роки прядінням і ткацтвом у зимові вечори практично займалася кожна селянська родина. З лози й рогозу виготовляли кошки, стільці, крісла, дивани, столики, колиски. Гребінники, бондарі, стельмахи виготовляли з дерева діжки, бочки, цеберки, короби, скрині, посуд, меблі, колеса, вози. Широко розвивалась і обробка металів. Рівень виробництва був настільки високим, що виготовляли навіть панчішні машини. Але з початком колективізації індивідуальна творча діяльність була заборонена. Майстри, яких залишилося мало, продовжували працювати в організованих промислових об'єднаннях.

Остаточного удару народним ремеслам завдав Микита Хрущов. У 1960 році, коли промислова кооперація зробила значний внесок у поповнення товарних ресурсів, ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР 20 липня 1960 року скасовують промислово-кооперативну передачу їй в підпорядкування державним органам. Через 27 років на решті отямалися. Горбачов намагався відновити кооперативи, але зробити цього так і не встигли. Відроджувати було вже нічого!

КОВАЛІ

Чи не найбільш розповсюджене українське прізвище — Коваленко. То вже потім ідуть Олійники, Лимарі, Шевці, Мельники, Гончарі та інші прізвища з "професійним родоводом". До речі, в Росії одне з найрозповсюдженіших прізвищ — Кузнєцов. У Польщі — Ковальський, у Чехії та Словаччині — Ковач, у Великобританії та Сполучених Штатах — Сміт, в Німеччині — Шмідт.

Пам'ятаю, як на барвистому, гоминому, веселому й метушливому східному базарі, де тягнуться безкінечними рядами майстерні ремісників: жерстяників, точильників, столарів, кушнірів, — зайшов заради цікавості до кузні. Посиділи. Помогоніли. Випили по піалі духмяного зеленого чаю без цукру. Ось уже й друзі. Абді-ака подарував мені маленького іграшкового сувенірного кетменя. Сам викував! Я довго беріг той подарунок, поки через численні переїзди з квартири на квартиру таки не посіяв. Знаю, як узбеки цінують той нехитрий інструмент — щось у зразок нашої сапки. Згодом у російському селі Приваловка коваль дядя Льоша подарував викувану прямо при мені підкову. Довго

вона висіла над дверима у квартирі.

А потім потрапив до кузні в Лохвиці. Літній Вакула важко присів на вичовганого до блиску ослона. Повагом одірвав смужечку газетного паперу. Лаштував самокрутку. Старий скаржився, що ні на кого залишити кузню, ніхто не хоче тут працювати. Робота брудна, важка, "непрестижна" серед сьогоднішньої молоді.

Щоб там не говорили, але по селах коні ще слухняно тягнуть свою шлею. А значить — потрібні й лимарі, й конохи, і стельмахи, і коновали, і ковалі.

Коваль із-під Диканьки відкрив таємницю виготовлення дамаської сталі. Вона вважалася втраченою ще з часів Тамерлана. До цього винаходу мешканець села Стасів Диканьківського району Полтавської області Георгій Врадін ішов сім років.

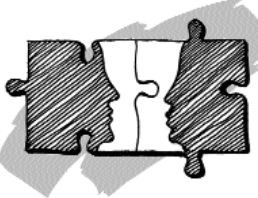
Усі ковалі чимось схожі поміж собою. Хоч узбек він, хоч росіянин, хоч українець. Спокійні, небагатослівні, поважні й розсудливі. Міцні в руках і широкі в плечах. Неначе ввібрали в себе частину гартованого металу, який пройшов через руки. Руки коваля споконвіків цінували. "У коваля, — говорить українська приказка, — руки чорні, а хліб білий!" "У коваля, що не стук, то й гривня". Ковальство — одна з найдавніших професій на землі. Власне, воно як-то так, то й людина людиною стала, коли навчилася вогонь і метал підкоряти. Далеко не кожен здатен підняти ковальського молота. Куди вже там розмахувати ним у задушливій, розпеченій кузні. Особливо важко ковалеві без помічника. "Сам дуй, сам куй, сам по воду йди і сам гроші бери", говорить народна мудрість. Без роботи коваль у селі не сидів ніколи. Одному коня підкувати, іншому борону підрихтувати, третьому й каструлю залудити — за цим теж ішли до ковалів.

Водночас українці здавна позирали на людей цього ремесла з деяким острахом і недовірою, вважали їх характерниками.

— У цьому, справді, є доля істини, — говорить коваль із села Стасів Георгій Врадін. — Ковалі завжди, в усі часи, зберігали секрети свого ремесла в таємниці. Саме тому так багато легенд про дамаську сталь...

КОРОТКИЙ ЕКСКУРС В ІСТОРІЮ

У кінці XIV сторіччя Тимур Тамерлан, переможець Золотої Орди, який пройшов із вогнем і ме-



чем Іран, Індію, Малу Азію, зібрав у Самарканді кращих ковалів мало не з усієї Азії. Тимур зібрав ковалів, які знали таємницю виготовлення зброї з булату. Усі ковалі були приреченими до скопу днів своїх працювати на полководця та його армію. Тих, хто пробував утікати або ж відмовлявся працювати, чекала смерть. Вважалося, що після закінчення епохи Тамерлана назавжди було втрачено й секрет виготовлення легендарної сталі — таємницю виготовлення мечів із дамаської сталі — міцних і в той же час гнучких. Клинок такого меча ліпився з тисяч булатних кульок, розміром тонших за людську волосину.

— Ця сталь ідеально підходить для холодної зброї, — розповідає Георгій Андрійович, — вона пружна, в'язка й одночасно тверда. На відміну від звичайної вуглецевої сталі — твердої, але крихкої. Маловуглецева сталь — в'язка і в той же час м'яка. Тобто, композит має властивості і тієї, й іншої. Це й відрізняє її від звичайної сталі. Під поглядом композиту маєтєся на увазі те, що в складі матеріалу кілька різних елементів. Зовнішня відмінність дамаської сталі — її поверхневий візерунок. Дамаська сталь складається з волокон, із найтонших ниточок твердої і м'якої сталі. Це виробництво — досить дороге задоволення. Для того, щоб виготовити якісний дамаськ, потрібні особливо чисті матеріали. Я кував дамаськ тільки на деревному вугіллі. За старими технологіями, щоб виготовити гарну, чисту сталь, необхідне й паливо гарне та чисте.

Хтось, можливо, уявить, що у Врадїна, який використовує такі складні технології, кузня — з найсучаснішою технікою і пристосуваннями. Насправді, Врадїн священнодіє в звичайному сараї. Він навіть горно роздуває вручну. Думаю, навіть в епоху Тамерлана ковалі в таких архаїчних, примітивних умовах не працювали. Обладнання зараз дороге, а талановитий самоук прийшов до свого винаходу не з метою зиску, а за велінням душі. Врадїн зізнався: коли ще в дитинстві, не раз прогулював уроки, годинами стояв біля експонатів Полтавського краєзнавчого музею, милувався старовинною зброєю. Те, що зробив Врадїн, зробити міг лиш одержимий...

Процес виплавки та загартовування клинка меча продовжується не менше трьох діб. І весь цей час коваль не відходить від горна. Коли мова йде про зварюваний булат, клинок нараховує до 60 тисяч шарів. Наприклад, у самурайських мечах кожен шар необхідно відлити та загартувати окремо! Процес вимагає праці безжодної помилки, максимальної концентрації уваги, інтуїції. Через це в тій же Японії, коли майстри починали роботу, спочатку влаштовували обряд очищення, кликали на допомогу духів, приносили жертви.

Коли робиш проковку, — говорить Георгій, — концентруєшся на одній точці, удари молота діють на свідомість подібно до того, як діє безперервне споглядання вогню. Вже через кілька годин починаєш туманно сприймати оточуюче. Кожні шість хвилин обов'язково треба засипати в піч вугілля. На одну плавку потрібно до сорока п'яти відер вугілля. Але ж, майте на увазі, що це — деревне вугілля! Щоб його отримати, необхідно попередньо спалити в три-чотири рази більше дров! Коваль входить в особливий стан, схожий на медитацію, він перестає відчувати обов'язкові при подібній роботі опіки, працює, не знаючи ніякої втоми, по три доби підряд.

Перш ніж приступити до розгадки таємниці виготовлення дамаської сталі Врадїн вивчив усе, що можна було вивчити з хімії, і тільки потім почалися безкінечні експерименти — протягом довгих семи років.

— Григорію Андрійовичу, а яке, все-таки, легенди про те, що ковалі — чаклуни? Недаремно ж Гоголь у своїх "Вечорах" не тільки коваля Вакулу зробив характерником, а навіть його матір Солоху — відьмою!

— У давнину ковалі свідомо створювали навколо себе ореол таємничості. А як іще людині пояснити, для чого коваль чаклує, змішуючи кров, роги, шерсть тварин, додає туди різні трави? Скажіть, хто не запідозрив його при цьому в чаклунстві? А пояснюється все просто — подібним чином добувається жовта кров'яна сіль. Її використовують для забезпечення сталі вуглецем. Жовта кров'яна сіль впливає і на малюнок сталі, характерний саме для зварного булату. Майстри не завжди хотіли передавати технологію людям непосвяченим. Важко було знайти учня, котрий був би достойним продовжувачем справи. Якщо майстер такого учня не знаходив, то забирав таємницю з собою на той світ.

— Скажіть, назва "дамаська сталь" — звідки вона? Це якось пов'язано з Сірією, Дамаском?

— Є різні версії походження цієї назви. Дехто з дослідників справді пов'язує це слово з Дамаском, старовинним містом на землі, але більша частина істориків сходиться на думці, що технологія дамаської сталі прийшла з Римської імперії, а потім уже розповсюдилася на Сході. Хоча там були свої, власні технології. Дехто вважає, що слово "дамаськ" — це видозмінене слово "дамас". Ще одна версія, за якою це слово пов'язують із Дамаском. При імператорі Діаклітіані в Дамаску були збудовані великі збройові майстерні, де кували зброю. Саме візерунчаті, складну зброю. Версій багато. А взагалі, навколо "дамаска" точиться багато заплутаних легенд.

— А є в цієї сталі ще якась використання, окрім збройового?

— Це була збройова сталь. Зброя найвищої якості. Тому робилося все можливе, щоб таємниця виготовлення дамаської сталі не потрапила до ворога. Хоча в багатьох народів були свої секрети виготовлення подібної зброї. У нас, у Запорозькій Січі, теж кували домахи з булату. Виготовлення цієї дорогої зброї було поставлене на потік. Але ще раз повторюю: ніхто в світі не передавав секретів наступним поколінням. Так чинили й древні русичі, і японські самураї.

— Скажіть, Григорію Андрійовичу, чи можна вважати професію коваля такою, що вмирає?

— Ні! Ця професія не вмерла і ніколи не вмере!

Георгій Врадїн став і блискучим зброярем, і художником по металу. Він і тесляр першокласний, і слюсар неперевершений, і токар-універсал. Пам'ятаєте, ми говорили про те, що справжній майстер завжди шукав талановитого учня, а не знайшовши достойного, волів ліпше забрати секрети в могилу. Врадїн виявився добрим учнем. Він вразив навіть старих майстрів. То був своєрідний ковальський екзамен. Коли досвідчений майстер підготує учня, той повинен витримати іспит, викувати вила, дві підкови, сокиру. А Жора взяв та й зробив троянду з найтонших металевих пелюсток. На троянді застигли краплі роси...

● **Анатолій НЕДАВНІЙ,**
Полтавська обл.
Фото автора



СТАРОВИННИЙ ГОДИННИК ЩЕ ЙДЕ...

Михайло Григорович — майстер із ремонту електронних і кварцових годинників. І, як засвідчив один із клієнтів, майстер хороший: зумів полагодити його годинник, що намарне намагалися зробити в інших майстернях. Про свій фаш пан Михайло говорить без патетики.

— Чим цікава ця робота? А чого ви думаєте, що вона цікава? Цікава тим, що тут можна гроші заробити, як і на іншій роботі.

— Великі гроші можна заробити?

— Не дуже. Про заробітки зараз говорити важко. Годинників з'явилося тепер, знаєте скільки: починаючи від 10 грн. — і на всі смаки. Нині людина думає, що вигідніше: ремонтувати старий годинник чи викинути й за 20 грн. купити новий. Раніше тільки на цій ділянці було біля 15 майстерень, а тепер тільки одна. Із класичних хороших майстерень тут, у центрі, — більше трьох не налічиш. Може, з часом взагалі нікому не буде потрібна ця справа...

— А які годинники переважно приносять? Які важче ремонтувати?

— Приносять найрізноманітніші, бувають цікаві речі, подарункові, іменні, старовинні. І всі ремонтувати непросто. Трапляється такий механізм, що в ньому треба розібратися, посидіти, подумати, порадитися.

Інший майстер демонструє нам роботу машинки з відкривання годинникових кришок.

— Андрію Андрійовичу, кажуть, Ви один із кращих майстрів. Як здобули це вміння?

— А в мене 33 роки практики з ремонту наручних механічних годинників. Переймав досвід у хороших майстрів, це було ще в 70-ті роки. На Басейній, 5 була велика годинникова майстерня, там я вчився — індивідуально. Був захищений в тому, щоб якнайповні-



ФАХОВІ РЕАЛІЇ

Цокає годинниковий механізм на службі у часу, який, безперечно, не пошкодує і його, свого вартового. І чи знайдеться той, хто продовжить це життя, хто, почаклувавши над тендітними коліщатками, змусть знову зазвучати ледь чутне "цик-цок" або гучне "дзинь-дзень", "бім-бам".

Майстерню ми не вибирали — зайшли у першу на шляху. У центрі Києва. І не прогадали, бо це не конторка в підземному переході, де, як правило, без якоїсь відповідальності за тривалість результату міняють батарейки. Це справжня майстерня, яка працює вже років із 40, де справжні майстри — хірурги годинникових організмів.



ше опанувати цю справу: більше знаєш — більше можеш зробити — більше можеш заробити.

— Існує спеціалізація у Вашій роботі?

— Безперечно. Один майстер лагодить виключно настільні, настінні, будильники. Я — наручні й кишенькові механічні годинники. Інший колега — електронні наручні. Є у нас майстер, який ремонтує браслети, ювелірні речі.

— Була у Вашій практиці якась робота, годинник, що запам'яталися особливо?

— Недавно ремонтував старовинний імпортований годинник — виточував осі, підганяв деталі. Годинник унікальний — у платиновім корпусі, з платиновим браслетом, прикрашений діамантами — я вперше бачив такий. Ця робота, звичайно, дала і моральне задоволення, й матеріальну винагороду.

— Чи знаєте в Києві май-

трів, про яких можна сказати — Майстер із великої літери?

— Таких мало вже залишилося. У майстерні на Червоноармійській, 43 працює Віталій Матвійович Маркетан зі стажем роботи десь до 60 років, свого часу удостоювався звання "Майстер золоті руки". Йому вже за вісімдесят, а досі працює.

— А от Ви, вмілий майстер, чи маєте учнів, чи можуть бути учні? Чи є інтерес у молоді?

— Тепер мало інтересу до такої праці. Всі хочуть грошей, та перед тим, щоб заробити гроші, треба навчитися щось робити. Чесні гроші дає тільки добра праця. Якось приходив хлопчина, що навчається цій справі в якомусь училищі, просився проходити в нас практику. Але ми не можемо отак прийняти людину "з вулиці", бо мусимо забезпечити робочим місцем, інструментом, — а він досить таки дорогий як для учня. Інша справа, якщо б до нас звернулася адміністрація закладу, то на взаємовигідних умовах — чому б ні, вчили б. Адже ми не вічні, потрібно готувати зміну...

Попри певний занепад традиції ремонту годинників, у майстерні збиралися клієнти. І гадаю, всупереч тенденціям нового часу, який руйнує давні цінності й підштовхує швидко змінювати все, що нас оточує, завжди знайдеться хтось, для кого годинник (незалежно від його матеріальної вартості) — не лише банальний засіб контролю за часом, а й цінна річ, що уособлює пам'ять. І той, хто захоче, аби свідком його життєвих миттєвостей був саме цей годинник, — і піде до майстра, щоб той оживив таке знайоме й миле серцю "цик-цок", "бім-бам"...

● **Леся ТКАЧ**
Фото Ганни **ОБОРСЬКОЇ**



ВИПЕРЕДИВ УКРАЇНУ — МАЄШ ГАРАНТОВАНУ МЕДАЛЬ?

У Росії вже після перших ігрових днів з'явився новий анекдот: "Двоє приятелів обговорюють останні новини:

— Ціна на нафту росте, курс рубля падає... Росія програла Іспанії у футбол.

— О, хоч якась стабільність!"

Щирих українських уболівальників така "стабільність" росіян, звісно, тішить. Хоча всім не дає спокою й усвідомлення того, що збірна України поки що жодного разу не мала честі бодай програти у фінальній частині чемпіонатів світу та Європи, бо просто туди не може пробитися. Загалом, залишити українців ні з чим на відбірному етапі вважається доволі надійною прикметою майбутніх успіхів. Судить самі. Перед Мундіалом-98 наша команда програла у плей-оф хорватам, які потім сенсаційно вибороли "бронзу". На шляху до Євро-2000 ми пропустили вперед у групі французів, які стали чемпіонами Європи. У плей-оф відбірного турніру до Мундіале-2002 українці поступилися німцям, які дійшли до фіналу і здобули "срібло". І, нарешті, "українську" групу у відборі до Євро-2004 виграли греки, які згодом сенсаційно перемогли португальців і серед перших вийшли до чвертьфіналу. Якщо "український фактор" знову спрацює, вони приречені дотягнути й до п'єдесталу.

БЕЗ СИМПАТІЇ СУДДІ — НІ ТУДИ, І НІ СЮДИ

Побоювання, що арбітри можуть зіпсувати загальне враження від європейського футбольного форуму, на жаль, почали виправдовуватися вже у дебюті Євро. Їхні помилки вилізли боком збірним Росії, Хорватії та Латвії. Норвезький рефері Терве Хоге безпідставно змусив росіян зіграти у меншості цілий тайм у матчі з Португалією, датчанин Кім Мілтон Нільсен (той самий, що "допоміг" із колегами програти "Монако" у цьогорічному фіналі Ліги чемпіонів) зарахував гол у ворота Хорватії. Французький форвард Давід Трезеге забив його, підігравши собі рукою. А англійський представник футбольної фе-



Перипетії боротьби за титул чемпіона Європи з футболу, які тривають на полях Португалії, змусили уболівальників забути навіть такі "болючі" теми, як нафтова криза та пов'язане з нею зростання цін на інші товари широкого вжитку. Все ж таки свято європейського футболу — для всіх, хоч нас наразі на ньому немає.

ЄВРО-2004: ЗВОРОТНИЙ БІК МЕДАЛІ

міді Майкл Райлі зухвало ігнорував порушення правил проти "реактивного" латвійського легіонера ківського "Динамо" Маріса Верпаковскіса, за які, зокрема, зобов'язаний був призначити два пенальті у ворота збірної Німеччини. Гадаю, якби на той час німці ввели у рахунок, приміром, із різницею у два або більше м'ячів, Райлі в таких епізодах, не вагаючись, вказав би на 11-метрову позначку. Але матч завершився несподіваною нульовою нічиєю. Тож арбітр просто не наважився посприяти створенню суперсенсації, якою стала б перемога латишів.

ОДНА ПОМИЛКА — ДВА СКАНДАЛИ

Помилкове вилучення російського голкіпера Сергія Овчиннікова у згаданому поєдинку з португальцями ледь не призвело до ще одного гучного скандалу — "розібратися" з суддею на поле поривався один із уболівальників, яким виявився скандально відомий журналіст Отар Кушанашвілі. Він вибіг із ложі преси, але до представників футбольної феміди дістатися не зміг — схопили поліцейські.

Овчинніков, якому "інкримінували" гру рукою за межами карного майданчика, зазначив, що навіть португальські футболісти його втішали: "Вони ж теж бачили: ніякого порушення там не було. М'яч влучив мені у ногу й груди, руками я його не торкнувся. Але хіба цьому судді щось доведеш... Гру я додивлявся у кімнатці, де проходять допінг-контроль, і до мене заглядали порту-



гальські представники оргкомітету, які вибачалися за рішення судді".

АРБІТРАМ ПОТРІБНІ ПОМІЧНИКИ-КОМП'ЮТЕРИ

Прикро, що консерватизм керівних футбольних органів поки що не дозволяє використовувати широкі можливості техніки у суддівстві. Адже вже через декілька секунд після названих резонансних помилок усі телеглядачі побачили, що Овчинніков не зіграв рукою, а Трезеге — навпаки. Як і уповільнені повтори очевидних порушень правил у карному майданчику проти "кіївського" латиша Верпаковскіса у матчі з Німеччиною. Противники змін апелюють до того, що, мовляв, футбол у разі уточнень сумнівних рішень втрачає динаміку — через часті паузи. Хоч, по-перше, йдеться про оперативну перевірку лише суперечливих рішень, які суттєво впливають на хід гри. По-друге, того часу, поки, приміром, ро-

сійський голкіпер залишав поле після вилучення, або французи відзначали другий гол у ворота Хорватії (забитий після гри рукою), цілком достатньо було для перегляду відеоповтору і прийняття правильного рішення. До того ж, із такими суддівськими ляпсусами футбол, мабуть, втрачає набагато більше, ніж декілька хвилин...

НЕ ПЛЮЙ У "ВИДЕОКРИНИЦЮ"

Те, що є нагальна необхідність залучити до арбітра-



жу не лише людські, а й технічні ресурси, від чого поки що відхрещуються футбольні керманічі, вони ж самі давно підтвердили: надавши повноваження дисциплінарному комітету карати гравців за неспортивну поведінку пост-фактум — на базі відеоматеріалів. Першим таким чином трьохматчеву дискваліфікацію заробив форвард збірної Італії Франческо Тотті. У матчі проти Данії він, поза очима рефері, плюнув у обличчя Поульсену. Датчани передали відеозапис цього епізоду

арештовані після сутичок із поліцією і, відповідно, не змогли потрапити на стадіон. Після 6-годинної судової тяганини було вирішено негайно вислати їх за межі Португалії. Протягом року їм, а також затриманому за біжку голландському фану, буде заборонено в'їзд до цієї країни.

Тим часом, Прем'єр-міністр Великобританії Тоні Блер публічно засудив вибори англійських уболівальників, назвавши їх ганьбою нації: "Ті уболівальники, які дебоширяють у Португалії, то лише маленька частинка англійського народу. Не думаю, що вони — справжні прихильники нашої збірної, — ті приходять на стадіон, щоб насолодитися грою, і не мають нічого спільного з бешкетниками".

ВІД ПЕРЕМОГИ ДІСТАЛОСЯ ПАМ'ЯТНИКУ

Без перебільшення, вся Португалія протягом декількох годин дружно святкувала вирішальну на шляху до чвертьфіналу перемогу їхньої збірної над іспанцями. У Ліссабоні всі центральні вулиці були заповнені триумфуючими людьми. Особливо "дісталось" пам'ятнику одного з реставраторів столиці після руйнівного землетрусу 1755 року — маркізові Помбалу. Щасливі уболівальники буквально обліпили постамент багатометрового пам'ятника, ставши на якийсь час його живою основою. Багатотисячний натовп перекрив рух, розмахуючи прапорами та шарфами з надписом: "Вперед, Португаліє!" Остеронь не залишився ніхто. Уявляєте, що робилося б у Києві, якби раптом наша збірна?.. Та поки що ми чужі на цьому святі.

● **Георгій МАЗУРАШУ**

до дисциплінарного комітету з вимогою покарати Тотті, що, врешті, і сталося. А якби матч поряд із арбітрами обслуговувала група озброєних за останнім словом техніки суддів, футбольного хулігана могли вилучити з поля вже незабаром після неджентльменського жесту.

ЙШЛИ НА СТАДІОН, А ОПИНИЛИСЯ... В СУДІ

Перед матчем Англія—Швейцарія 33 англійські уболівальники постали перед судом. Всі вони були за-

ЄВРО В ЦИФРАХ

Група А	Результати					В	Н	П	М	О	М-це
Португалія	X	1:0	1:2	2:0	2	0	1	4-2	6	1	
Іспанія	0:1	X	1:1	1:0	1	1	1	2-2	4	3	
Греція	2:1	1:1	X	1:2	1	1	1	4-4	4	2	
Росія	0:2	0:1	2:1	X	1	0	2	2-4	3	4	

Група В	Результати					В	Н	П	М	О	М-це
Франція	X	2:1	2:2	3:1	2	1	0	7-4	7	1	
Англія	1:2	X	4:2	3:0	2	0	1	8-4	6	2	
Хорватія	2:2	2:4	X	0:0	0	2	1	4-6	2	3	
Швейцарія	1:3	0:3	0:0	X	0	1	2	1-6	1	4	

Група С	Результати					В	Н	П	М	О	М-це
Італія	X	2:1	1:1	0:0	1	2	0	3-2	5	3	
Болгарія	1:2	X	0:5	0:2	0	0	3	1-9	0	4	
Швеція	1:1	5:0	X	2:2	1	2	0	8-3	5	1	
Данія	0:0	2:0	2:2	X	1	2	0	4-2	5	2	

Група D	Результати					В	Н	П	М	О	М-це
Німеччина	X	1:1	1:2	0:0	0	2	1	2-3	2	3	
Голландія	1:1	X	2:3	3:0	1	1	1	6-4	4	2	
Чехія	2:1	3:2	X	2:1	3	0	0	7-4	9	1	
Латвія	0:0	0:3	1:2	X	0	1	2	1-5	1	4	

Чвертьфінал. 24 червня. Португалія — Англія — 2:2 (основний час — 1:1, по пен. — 6:5). 25 червня. Франція—Греція. 26 червня. Швеція—Голландія. 27 червня. Чехія—Данія.

Півфінал. 30 червня. Португалія — переможець третьої чвертьфінальної пари. 1 липня. Переможець другої чвертьфінальної пари — переможець четвертої чвертьфінальної пари.

Фінал. 4 липня.

СЛОВО Просвіти

Засновник: Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Ющук.
Комп'ютерна верстка: Ірина Шевчук.

Адреса редакції: вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.com.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

